

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR LANGZI JENŐ

TÁRSSZERKESZTŐ: DR KADOSA MARGEL

Descampes Pál Paris: A balkáni kérdés szociális nézőpontból.

– A Szociálpolitikai Szemle eredeti közleménye. –

Egy aktuális probléma vár megfejtésre a társadalmi tudomány terén. Ez a probléma a következőképen hangzik: mi történik, ha egy török, egy görög és egy bolgár állanak egymással szemben? Minthogy itt szociális problémával óhajtunk foglalkozni, természetesen három fajra és nem három egyénre gondolunk. E három faj mindegyikének a társadalmi ereje az, amelynek megbecsülését megkísérelni óhajtjuk.

A katonai erejük összehasonlítását másokra bízuk; ismét másokra a gazdasági erejük megmérését. Nem akarjuk a viszálykodó államok katonáinak egyéni értékét megállapítani, ép oly kevéssé, mint hadseregek és azok szervezetének és felszerelésének az összértékét, az ő pénzügyi erőforrásaik mértékét sem kutatjuk. Nem érdekel most bennünket a termelés értéke, a behozatal és a kivitel, a vasúti hálózat hossza stb. Nem azért, mintha a katonai és gazdasági erők jelentőségéről vagy pláne létezéséről nem volna tudomásunk, de ezeket mérjük meg inkább a kompetens szakemberek. Azt az álláspontot viszont, amelyre mi helyezkedünk, mások hanyagolják el. A mi célunk, – amint ezt ismételtelen kijelentjük – a balkán félszigeti népek társadalmi erejének megbecsülése. Az egyszerűség kedvéért csak három elemre óhajtunk szorítkozni. Mások esetleg még hozzáképzeltethetnek maguk egy szerbet, egy albánt és egy román, –

A probléma megoldása oly módon, ahogyan mi azt felállítottuk, a következő három pont egymás után következő elintézését teszi szükségessé:

1. A jellemző szociális jelenségek fejtegetését.
2. E jelenségek okainak felkutatását.
3. A küzdelem különböző szakainak megvilágítását.

1. A jellemző társadalmi jelenségek fejtegetése.

Szándékosan választottuk a törököket, görögöket és bolgárokat, mert e három fajnak határozottan kifejezett jelleme van. A jellemvonásaik annyira kifejezettek, hogy egy felületes szemlélő is felfedezheti őket. Nem is kerülték el a népek figyelmét, amint azt régi keleti legendák mutatják, így pl. a teremtésről szólók, amelyekben isten kiosztja adományait a különböző fajok között, A Balkán emelkedése hozta ezeket ismét forgalomba.

A török, aki először jutott oda, a hatalmat követelte és tartotta meg magának. Azután jöttek egymás után a többiek és szintén a hatalmat követelték.

Isten azt felelte nekik, hogy a hatalmat már a töröknek adta. Mindegyik fel van háborodva, de mindegyik másképp nyilvánítja felháborodását: Rossz munkát végeztél – mondja a bolgár. – Neked a munka jusson osztályrészül, – feleli az isten. – Milyen in-

trika alapján tetted ezt? – kérdezi a görög. – Neked az intrika jusson osztályrészül – mondja az isten.

A nép szemében tehát a török a hatalom birtokosa, a bolgár munkás, a görög pedig intrikus. Ez természetesen nem kell, hogy az egyes esetre álljon; társadalmilag véve ezek azok a vonások, amelyek a három fajt jellemzik. Hogy még közelebről foglalkozunk ezekkel, megismertetünk az olvasóval egy európai törökországi kisvárosban lejátszódott jelenetet, amelyet egy szemtanú örökített meg néhány évvel ezelőtt,

Egy olajfaligetben – az olajfa alkotja tudvalevőleg a középtengeri zóna fő gazdaságát – egy ízben tűz ütött ki.

A törökök megnézik a tüzet, néhány általános megfigyelést tesznek, azután eltávoznak, áthatva a pusztulás nagyságától és minden védekezést kizártnak tartva, hogy hazatértek alkalmával megnyugodjanak Allah akaratában.

A görögök, férfiak és nők vegyesen, a tűz színhelyére rohannak, kiabálva, sirva, a török tétlensége miatt szitkozódva és azon fáradozva, hogy itt-ott szerencsésen elfojtsák a lángokat; főképen azonban véleményüket kifejezve és jó tanácsokra szorítkozva, mondván, hogy Dedeagacsból (2 órányi távolságból) kellene segítséget hozni, hogy a törököket ismét vissza kellene hozni és kényszeríteni kellene őket, hogy a mentési munkálatokban részt vegyenek, hogy ki kellene puhatolni a tűz okozóját. Megesküsznek rá, hogy nem fogja szárazon elvinni. Beszélnek pörről, károkról és érdekekről stb. Egy értelmes görög elhallgattatja a beszédeseket és rendeleteket ad ki. De nincs víz. A tenger tulmészire van. A görög földet szakított fel és a tűzre dobhatja; az égő ágakat más ágakkal a földre dobhatja. De a tűzoltók buzgósa ellenére a tűz egyre gyorsabban terjed. Lassankint elvesztik a reményt és a bátorságot és az olajfák mindinkább összeégnek.

És ekkor közbelép a harmadik elem. Megjelenik öt bolgár: derék hegyvidéki parasztok, akiknek nincsenek itt olajfák; a nagy tűz csalta őket ide. Segítségüket kérik. Szó nélkül odasietnek és végrehajtják a görög parancsait. Nagy erőfeszítéssel szórják a földet a tűzre, egész a tűzvész fészkeig merészkednek és végül – kemény munka árán – sikerül a tüzet lokalizálniuk. A görögök már elszaladtak, a bolgárok egyedül maradnak a tűz helyén, ott töltik az éjszakát éjs reggelig őrzik az olajhegyet.

Ebben a kis történetben a törökök apatikusaknak és álmodozóknak mutatkoznak; a görögök inkább fecségőknek, mint tevékenyeknek; a bolgárok vállalják magukra itt is – mikép a legendában – a munkát: könnyen tartanak fegyelmet és engedelmeskednek.

Ez a fegyelmezett, engedelmes jellem, ez a – mondjuk inkább – ösztön a szolidaritásra, keleten bámulatraméltó jelenség. Egy hadügyi szakíró, Eduard

Méra százados, a következőket írja az Actionban és a Siécleben:

„Mi, akik annyira szeretjük az individualizmust, egészen megütődünk a szláv generálisoknak a közös munkánál tanúsított szántszándékos önmegtagadásán. Mit tudunk mi egyáltalában róluk? Csak azt, hogy a bolgár fővezért Savoffnak hívják – ez azután minden. A többieknek, sőt magának Savoffnak a személyisége eltűnik az ő győzedelmes hadseregeik tömegeiben. Boldog az a nép, amelynél a háború nem csupán valamely parancsnokra nézve a dicsőség forrása, ahol a főtisztek egészen az önféledésig mennek az általános meggyőződés szolgálatára.”

Összefoglalva tehát, a minket érdeklő három faj a következő jellemvonások révén tér el egymástól: a török uralkodó faj, de emellett közönyös és álmodozó; a görögök ravaszok, fecsegők, de kevésbé dolgozók; a bolgárok dolgozók, fegyelmezettek és inkább szolidáris, mint egyéni érzelműek.

2. Az okok kutatása.

A mi problémánk tehát most már így hangzik: egy úr, egy intrikus és egy munkás áll egymással szemben, melyik a legerősebb?

Ha három egyénről volna szó, a probléma végtelen sokféle módon lenne megoldható. De itt fajokról van szó.

A társadalomtudomány a következő szabályokkal él itt:

1. Egy faj általános minőségének megállapításához az okokat azon főfoglalkozásban kell keresni, amelyekből a faj megél.

2. A tények azon okai, amelyek a mai munkából meg nem magyarázhatók, azon foglalkozásból magyarázandók, amelynek a faj magát azelőtt szentelte.

Ha már most e tételreket a mi három fajunkra alkalmazzuk, azt látjuk, hogy:

1. Ami a bolgárokat illeti, Bulgária a statisztika tanúsága szerint tiszta földműves ország és a lakosság kilenc tizedrésze kisparaszt. Mint minden kisbirtokos, aki a saját munkájából él, a bolgár is dolgozós és takarékos.

Minden kisbirtokos dolgozós és takarékos; hisz másképp mint ilyen fenn nem tarthatná magát; annál inkább ilyenek, mentül kopárabb és szegényebb a föld. A francia paraszt is bír e tulajdonságokkal, de ő individualista; míg a bolgár parasztok vagyonszösségben élnek. A zadruha közületi élete szükségkép feltételez bizonyos engedelmességre való nevelést és az egyéniségnek a közzel szemben való visszaszorulását.

Ez az eltérő szervezet főleg a munka különbözőségéből ered. A közlekedési eszközök fejletlensége folytán minden bolgár-telep elsősorban a saját kielégítésére törekszik. Ugyyszólván mindent egyedül kell csinálniuk és ezért a munkaerők számának lehetőleg nagyra kell lennie. A francia paraszt főleg a piac számára dolgozik; pénzre váltja fel termékeit és megveszi, amire szüksége van; mindjobban specializálódik és a legügyesebbek nem akarnak a többiekkel osztozkodni.

2. Amíg a bolgár a belföldet és főképen a nehezen művelhető fensíkot lakja, a görög a partvidéket lakja, ahol a fatermesztés: az olajfák, gyümölcsfák és szőlők termesztése van túlsúlyban. Ehhez kevesebb megerőltetés kívántatik és a nyereség nagyobb, mint a gabonaműveknél. Azonkívül itt is főleg piacra dolgoznak.

Már ebből is arra lehet következtetni, hogy a görög individualistább a bolgárnál és kevésbé fegyelmezett és dolgozós, mint amaz.

De maga a statisztika nem elég ahhoz, hogy ne-

künk megmutassa, hogyan hat vissza a munka a szellemre. Csak azt mutatja, hogy a görög gyümölcsöt és gabonát termeszt; részben tehát a parasztpsychének kellett benne is kialakulnia. Szükség van a monographikus módszerre, azaz a közelebbi körülmények vizsgálatára is. Egy a thráciai parton élő görög család monográfiája annyiban erősíti meg a statisztika adatait, amennyiben azt faültetvények és gabonaföldek birtokosának mutatja; de újat is tanulunk belőle, amit nem láttunk a statisztikából, azt t, i., hogy a gabonaföldeket bolgár cselédség műveli. Ennek az a következménye, hogy ámbár a görögök gabonát termelnek, még sincsenek kitéve a gabonaművelés következményeinek.

Evvel ellentétben a gyümölcsstermesztés közvetlen hatása alatt állnak. Ez kis területen nagy jövedelmet biztosít, nagyobb településeket tesz lehetővé és több élénkebb társas vonatkozásokat, annál is inkább, mert a munka nem fárasztó és gyakoriak a pihenések. Innen ered a görögök beszédessége.

Az említett monográfia azt is megmutatja, hogy a görögök nemcsak saját termésüket adják el, hanem európai árukat is – a belföldi bolgárok között. A görög kereskedőnép és ez is hozzájárul beszédességéhez. Egy kevés erőmegfeszítéshez szokott fajnál a kereskedelem sok egyénben ravasz és bosszúálló természetet hoz létre.

Most már érthetőek a görögök társadalmi jellemvonásai, valamint az is, hogy miért laknak a kényelmes közlekedési utak mentén, a partokon. Itt ők vannak fölényben, ellenben benn, a hegyek között, a bolgárok.

3. A statisztika segítségével még kevésbé lehet a törökök társadalmi tulajdonságait megmagyarázni. A törökök elsősorban járadékosok, hivatalnokok és katonák. Ha a készlet elfogy, koldusbothoz nyúlnak; csak végső esetben fanyalodnak a földművelésre. Midőn Európába jöttek, megművelt földet találtak, úgy, hogy ők a parasztlakosság szempontjából tisztára parazitákká váltak.

Főerősségük a harciasság volt. Kitűnő katonák, de béke idején henyltek. Innen magyarázható, hogy a harcos és álmodozó kettős természetét egyesítették magukban.

A törökök az őshazában pásztorok voltak. Miután a középkorban a steppét elhagyták, Nyugat-Ázsia hegyes steppéjén vonultak át, mielőtt Európába jöttek. A hegyi utakat választották, mert itt legelők voltak, míg a síkságon a földművelés nehéz munkáját kellett volna végezni. Csakhogy az állattenyésztés idővel elégtelenné lett a lakosság eltartására. Egy más foglalkozást kell melléje keresni. Ilyen lenne a földművelés, de ezt a pásztorok nem szívesen és csakis végső kényszerhelyzetben teszik. Sokkal szívesebben folyamodnak a rablóhadjáratok eszközéhez és a törökök is ezt tették, ép úgy, mint a kurdok, albánok stb.

A küzdelem szakai.

A középkor végén Thráciában főleg két népfaj lakott: a bolgárok, akik a belső fensíkokat művelték és kis parasztközségeket alkottak; kezük munkájából éltek és épen ezért dolgozós, takarékosak és hallgatók voltak és a görögök, akik a partvidéket és a szigeteket lakták, főleg kereskedéssel foglalkoztak és nagyobb községekben tömörültek.

Amikor a törökök Ázsiából megjöttek, harcosakká vált pásztorok voltak. Szemünk előtt látjuk a történelmet lefolyni.

Az első korszak-

nak harci konfliktus adja meg a jellemző vonásai. A harcias törökök legyűrik a bolgár parasztokat és a görög kereskedőket. A legyőzötteket nem őrzi el, hanem eltartják velük magukat, mint földesurak és hivatalnokok. A török hatalom bámulatosan terjeszkedik.

A második korszak-

ban a törökök expanziója megakad. A hódító háborúk megritkulnak. A gazdálkodáshoz nem értő török birtokosztály eladósodik és lassankint visszaszorul. A görög szívesen kölcsönöz neki és végül elveszi földjét. De a görög nem akar földesúr lenni; ő csak spekulál és tovább adja a földet a bolgár parasztnak, aki azt maga műveli és nagy összeget ad érte. A törökök egy része kiszorul, Konstantinápolyba húzódik vissza, szaporítja az elégedetlenek számát és politikából vagy koldulásból akar megélni.

Vannak győztes népek, amelyek a legyőzötteket lekötelezik azzal, hogy az igazságosság és biztonság uralmát mozdítják elő. A törökök ilyesfélére nem gondoltak.

A harmadik korszak.

Az elégedetlen szlávok és görögök több ízben felázadnak, de a török hadsereg, e faj egyedüli ereje, legyőzi őket.

De a török faj napról-napra gyengül, a felkelések pedig szaporodnak.

Mindéhez hozzájárul még egyes európai államoknak a forrongó elemek részére nyújtott támogatása, valamint a nyugati civilizáció befolyása, amely aláasta az ottoman tradíciók erejét. A végső nagy vereség ezek után világosan érthetővé válik.

Végső következtetés.

Sokan előrelátták Törökország bukását. De a kitalálás még nem tudományos felismerés. Az utóbbi, amikor az eseményeket megjósolja, egyúttal megnevezi azokat az eszközöket is, amelyekkel elháríthatók.

Mi a kutatásunk eredményét a következő megállapításban foglalhatjuk össze:

Ha a tárgyalt fajok társadalmi alkatában változás nem áll be, a törökök végleg ki fognak szorulni Európából és helyüket elsősorban a bolgárok fogják elfoglalni. Ha a törökök képesek lesznek önnevelés útján nagyobb munkaképességre, takarékosagra és igazgatási képességre szert tenni, akkor elkerülhetik a végső összeomlást.

Bizonyos törvények megváltoztathatatlan ok, de a törvények megismerése képessé teszi az embert arra, hogy a maga javára használja fel őket.

Az európai világvárosok élete.

Jó ivóvíz, jó világítás, jó közlekedési eszközök – mindezek oly szükségletek a nagyvárosi ember szemében, amelyek megfelelő kielégítése nélkül a nagyvárosi életet el sem tudja képzelni. És mégis, ha kutatni fogjuk, hogy mióta állanak még a legkultúrásabb európai fővárosok is a nevezett szükségletek kielégítése terén azon a színvonalon, amelyet modern nézőpontból kielégítőnek tarthatunk – azt fogjuk találni, hogy e tekintetben a fejlődés amilyen meglepően rohamos, ép annyira új keletű és még ma is messze van attól a foktól, amelyen befejezettek volna tekinthető. Ezek a problémák, amelyek a mérnöki köröket meglehetősen élénken foglalkoztatják, a laikus közönség részéről nem részesülnek abban a méltatásban, amelyre fontosságuknál fogva igényt tarthatnának. Bizonyos mérték-

ben valószínűleg hozzájárult a nagyközönség ezen idegenkedéséhez a népszerűbb és minden művelt ember által megérthető, felvilágosító könyvek és értekezések viszonylag csekély száma. Pedig ezek a problémák mélyen belenyúlhatnak mindnyájunk mindennapi életébe és azonkívül számos gazdasági és politikai vonatkozással bírnak, szorosan összefüggenek a községi igazgatással és a községek háztartásával, amelyre vonatkozólag – természetesen nem tévesztendő szem elől, hogy *nyugateurópai* nagyvárosokról beszélünk – a polgárság akarata és állásfoglalása bír irányító befolyással. A polgárság pedig valóban irányító szerepet csak az esetben játszhatik, ha e kérdések elemeivel tisztában van. Az e kérdésekről irt felvilágosító munkák, tehát nemcsak theoretikus szempontból érdekesek, hanem a praktikus élet szempontjából is nagy jelentőséggel bírnak. Mindezek a megfontolások indokoltá fogják tenni, hogy egy kissé részletesebben ismertessük meg olvasóinkkal azokat az eredményeket, amelyekbe Gaston Gadoux most megjelent jeles munkájában jutott (*La vie des Grandes capitales*, 2-ik kiadás. Paris 1913.)

A nagyvárosi lakosságnak vízzel való ellátása régi eredetű probléma, amely már a rómaiakat is foglalkoztatta és amelyet nekik – az akkori viszonyokhoz képest – igen szerencsésen sikerült megoldaniuk. A rómaiak vízvezetési rendszerének az volt az alap gondolata, hogy a felhasznált forrásvizet egy bizonyos magasságba vezették, ahonnan azután, egyszerű gravitáció segítségével, vízvezetékeken át elvezették azon városrészekbe, amelyekbe tervezték. Vízügyítő készülékeik nem voltak és a forrásvíz éjjel-nappal folyt. Ezt átcserélést azonban elkerülhetlenné tette a nagy fémvezetékeknek a régiak előtt ismeretlen volta. Minthogy a Rómában naponta szétosztandó víz mennyisége óriási volt és minthogy az ókori mérnökök gyenge és csekély kapacitással bíró csatornahálózattal rendelkeztek, kényszerítve voltak a szétosztási centrumok szaporítására. – A víz eladási módja az örökös elidegenítés volt és még ma is ez van szokásban. – Róma kezdetben csak a városi forrásokat, kutakat és a Tiberist használta fel, később azonban a környék közelebb és távolabb fekvő forrásait is. A császárság idejében Róma lakosságának a száma 1.200.000-1.350.000 volt. Ezeknek tíz vízvezeték állt a rendelkezésükre és a lakosság fejénként és naponként 1700-1800 liter vízzel rendelkezett. Ez a nagy bőség, amely igen jótékony hatást gyakorolt a lakosság egészségügyi viszonyaira, rendkívül visszafejlődött Róma hanyatlása végén, a vízműveknek a barbárok által történt lerombolása következtében. Az összetört csatornákból kifolyó víz elárasztotta a vidéket és a mocsarak birodalmává változtatta. Rómában és külvárosaiban a mocsári láz kezdte meg a pusztítását, a *campagna* pedig lakatlan sivataggá változott. A *mai Rómának*, a külvárosokkal együtt, 600.000 lakosa van, amelynek minden huszonegy órában 261.000 köbméter víz áll a rendelkezésére. A Vergine nevű vízvezetékéből nyernek 72.000 m³-t, a Feliceből 22.000-et, a Paola Trainából 57.000-et, a Pia Marciából 110.000-et. Éhez járulnak még a helyi források, a kutak és a Tiberis is. Mindezeket számításba véve megállapíthatjuk, hogy egy-egy római lakosra naponta több mint 1450 liter víz jut. Oly eredmény ez, amelyet Európa, és Amerika vízzel legjobban ellátott nagyvárosai sem mutathatnak fel. A mai Róma vízvezetési rendszere nagyjából megegyezik a régi rómaiakéval.

Parisban a rómaiak korától egészen a tizenharmadik század végéig nem volt vízvezeték. Egészen a XIV. századig a párisiaknak a belleuillei forrásokon

és a Szajna kívül csak három forrásuk volt. Víz csak a privilegizáltak házába vezettek és ezek száma még 1837-ben is csak háromezréztizenhat volt. A kutak, a Szajna és a Bièvre látták el még akkor is a párisiakat. Egyébként igen kevés vizet ittak és mosakodáshoz is keveset használtak. 1730-ban engedélyezték először vizet közfürdő céljaira. Ezeket a sajnálatos viszonyokon először I. Napóleon törekedett segíteni az Oureg-csatorna segítségével, amelynek létesítését 1802-heu határozták el, de csak 1808-ban fogtak hozzá és csak 1823-ban lépett működésbe. De ez csak aránylag rövid időre tette tarthatóvá a helyzetet. Az egészségügyi vízviszonyok elomlása előtérbe tolta egy gyökeres reform gondolatát, amelynek konkrété *Belgrand* adott kifejezést. Az ő eszméje – amelyet a római rendszer tanulmányozása érlelt meg benne, abban állott, hogy azokról a vidékekről kell a vizet elvonni, amelyeken a víz oly magasságban fakad, hogy onnan a fővárosban vagy annak környékén, oly magas pontokra fekvő rezervátorokba lehessen vezetni, amelyekből a gravitáció segítségével lehessen elvezetni és szétosztani. *Belgrand* terveinek megvalósításához az első lépés volt a *Dirais* vizének felhasználása 1865 óta. Egy 131 km. hosszú vízvezetékén át 18 usque 25 ezer köbméter tiszta és friss vizet vezettek a ménilmontanti gyűjtőbe. 1868-ban hozzáfogtak a *Vanne* vízműveihez, amelyeket 1874-ben be is fejeztek. Ezt újabb vízművek követték, nay hogy *Belgrand* halálakor 370,000 m³ víz állt *Paris* rendelkezésére. A vízművek fejlesztése újabb lendületet nyert az 1884-iki kolerajárvány idejében, midőn a létező rendszer ki nem elégítő volta teljes kézzelfoghatósággal dokumentálódott. A város nagyarányú fejlődése újabb és újabb reformokat tett szükségessé és a parlament újabban is (1907-ben) egy 31 milliós kölcsön felvételére adott *Paris* városának engedélyt a vízművek fejlesztése céljából. Végül *Paris* 900 milliós nagy kölcsönéből is 125 milliót szavaztak meg e célra, amelynek egy részét a viznek a magasabb emeletekre való vezetésére használják, másik részét pedig új forrásvizet felhasználására. A vízművek tarifája igen alacsony. *Bécs* vízműveinek fejlődésében három korszakot különböztethetünk meg. Az első kezdet 1841-be esik. Ez a kanalizáció azonban csak 10,000 köbméter vizet juttatott naponta a városnak. 1864-ben azután a városi tanács elhatározta, hogy nagy rezervátort készített a *Rosenhügel* nevű magaslaton és oda vezetteti a vizet a *Schneeberg* és a *Rax* alpesi vidékeiről, ahol a *Kaiserbrunn* és *Stixenstein* források vannak. Ezt a vízvezetékét 1873-ban avatták fel és *Ferenc Józsefről* nevezték el. Ez a tiszta és friss víz csakhamar igen nagy népszerűsége telt szert és ebből az időből ered az a szokás, hogy a kávéházakban a vendégeknek egy pohár vizet adnak a kávé stb. elfogyasztása után. A két forrás minimális napi 75000 m³ vizet szolgáltatott. A felhasznált források számát a lakosság szaporodásával párhuzamosan gyarapították és a vízművek fejlesztésében nagy része volt *Lueger* fáradhatatlan aktivitásának is. *Bécs* jelenleg 338,000 m³ kitűnő ivóvízzel rendelkezik naponta, ami nagyban előmozdítja az egészségügyi viszonyok javulását. Az 1881-90-es évek átlagában 100,000 ember közül már csak 14½, 1899-ben és 1900-ban pedig 6 halt meg typhusos lázban, azelőtt 65.

Ami *Berlin* vízműveit illeti, a *muggelsee-i* vízmű 190,000 m³ megtisztított vizet szolgáltat naponta, a *Tegel* vízműve 86,000-et, ami a jelenlegi fogyasztást felülmúlja. Mégis, tekintettel a lakosság további szaporodására, egy újabb vízmű létesítésének gondolatával foglalkoznak, amely a *Heiligensee* vizének a felhasználására fog szolgálni.

A *londoni* vízművek egészen 1904-ig 8 társaság

kezében voltak, amelyek nem szolgáltattak tökéletesen jó minőségű vizet a lakosságnak. Azonkívül a vízszolgáltatást nagyon szabálytalan is volt; a keleti városrészek lakói nyáron gyakran napokig víz nélkül maradtak. Mindez a vízművek kisajátítására és a *Water Board* létesítésére vezetett. A kisajátítás azonban igen sokba, 42,906.097 £-ba került és a *Water-Board* adóssága 1911. április 1-én 48,717.332 £-ra rúgott, az adósság évi kamatai pedig 1,461.895 £-re. Ez azután magas tarifák megállapítását tette szükségessé. A nagy adósság megnehezítette a *Water Board* működését, mégis több új rezervátort és vízművet létesített. *London* átlagos napi vízfogyasztása 225 millió gallon (1,022.850 m³).

A világítás tekintetében *Parisban* a gáz játssza a főszerepet. A gázművek monopóliumot képeznek, amely a *Compagnie parisienne* birtokában volt. A szerződés 1905-ben járt le. Azután a város tulajdonába ment át, amely azt bérbe adta. Egy m³ gáz ára a magánosok részére 20, a közszolgáltatás céljaira 15 c. A párisi gázművek kb. 400 millió m³ gázt produkálnak. A csőhálózat hossza 1905-ben 2.609,663 m. volt. A bérlők száma 1911-ben 859,249. *Paris* utcai világításában is a gáz dominál és a világítás egy nagyvárosban sem oszlik el oly arányosan a különböző városrészek között, mint *Parisban*. – A villanyvilágítás hat társaság kezében összpontosult; amelyek egyike sem bírt monopóliummal és amelyek szerződése 1908-ban járt le. A villanyművek ezután a város tulajdonába mentek át, amely azt egy nagy társaságnak adta bérbe, monopóliumot biztosítva neki. A tarifát a következőképpen szabályozták: egy hektovatt-órának megfelelő maximális ár 1907. nov. 1-től 1913. dec. 31-ig világítási célokra 7 c, egyéb célokra 3 c, 1914. jan. 1-től 1940. jun. 30-ig világítási célokra 5 c, egyéb célokra 3 c.

Londonban a gáz- és villany művek általában nagy magántársaságok kezében vannak. A *Greater London* gázművei 36 társaság kezében vannak; ezek közül 3 a legjelentékenyebb, u. m. *The Gaslight and Coke Company*, 1810 óta, *The South Metropolitan Company* 1842 óta és *The Commercial Company* 1847 óta. *London* gázfogyasztása igen nagy. A belső városrészeket szolgáló 7 társaságnak 1,156.225 bérlője van. A villanyművek egyrészt magántársaságok, másrészt helyi hatóságok vállalatának a kezében vannak. Az utcai villanyvilágítás *Londonban* kisebb mértékben fejlődött ki, mint *Parisban*. Az utakon, tereken, parkokban etc. mindössze 5812 ívlámpa van, amelyek közül 1844-et a magántársaságok, 3968-at pedig a helyi hatóságok villanyművei látnak el árammal. Az elfogyasztott áramból 1909-10-ben 91,851.181 hektovattóra jutott a municipális és 182,371.000 a magánvillanyművekre. A londoni árszabályok igen komplikáltak; év és napszakok, valamint egyéb körülmények szerint változnak.

Berlinben a világító gázt részben a városi gázművek, részben pedig egy angol társaság gázművei szolgáltatják. Az utóbbi szerződését 1901-ben egészen 1931-ig meghosszabbították. A belső városrészekben a közönség választhat a kétféle üzem között. A külső városrészeket kizárólag a városi művek látják el. A közvilágítást is túlnyomóan a városi művek szolgáltatják. 1902-ben *Berlin* gázfogyasztása 218,023.559 m³ volt, ebből 171,228.136 m³-t szolgáltattak a városi üzemek, a többit az angol társaság gázművei. A villamos áramot két hatalmas társaság szolgáltatta: a *Siemens & Halske* és az *Allgemeine Elektrizitäts Gesellschaft*, amelynek 1899-ben együttesen megalapították a *Berliner Elektrizitäts-Werke-t*, amelynek egész 1915-ig tart a koncessziója. A bruttó bevételekből 10, a netto nyereségből 50 százalékot tartozik a városnak fizetni. A város 1911-ben az előbbi címen 2,798.704 márkát, az utóbbi címen

3,485.029 márkát kapott. A nyilvános ívlámpák száma aránylag csekély: 1908-ban 779, 1911-ben 1005 volt. A termelés közel 200 millió kilowatt-órának felelt meg 1910-11-ben. A gáz- és villanyvilágításon kívül a petróleumvilágítás is elég elterjedt. 75,000 kilót fogyasztanak évente.

A közlekedés terén mindenesetre London nyújtja a legérdekesebb problémákat, úgy roppant nagy területénél, mint óriási lakosságánál fogva. A fejlődés itt gigászi méreteket öltött. Míg 1881-ben a Greater London 4,766.661 lakosára 269,662.649 utazás esett, addig 1909-ben 7,429.740 lakosra 1,408.883.518 utazás jutott. E tömegek szállítására a következő közlekedési eszközök szolgálnak: 1. Nagy vasúti hálózat tizenkét főpályaudvarral. 2. Földalatti vasúti hálózat. 3. Földfölötti villamos vasutak. 4. 159 omnibus-vonást melyen jórészen autóbuszok végzik a szállítást (A magán közlekedési eszközöktől, fiakker, auto etc. itt eltekintünk). A helyi vasúti, a villamos vasúti vonalak és a két fő omnibusz-vonal 1½ milliárd embert szállít évente. Egy amerikai vállalatnak, a London underground electric Railway Co-nak sikerült a közlekedési eszközök, főleg a alatti vasutak egy részét koncentrálni. A különböző szállítási módok versenye igen előnyös a közönség szempontjából, mert a lehető legalacsonyabb viteldíjakat tartja érvényben.

Nagy-Párisnak – Seine és részben Seine-et-Oise megyét beleértve – 5,200.000 lakosa van. Ezek 1912-ben 1,010.000.000 utazást tettek, vagyis egy lakosra átlag 194.25 utazás esett, vagyis valamivel több, mint Londonban (1881). Az utasoknak a következő közlekedési eszközök állnak rendelkezésükre: 1. A nagy vasúti társaságok vonalai. 2. A helyi vasutak. 3. A villamos vasutak, melyek 1912-ben 400 millió utast szállítottak. 4. A Nord-Sud földalatti villamosvasút, mely 1912-ben közel 50 millió embert szállított. 5. Az omnibuszok (több, mint 100 millió utas). 6. A szajnai hajók* (1909-ben 17,793.000 utas) stb. Az omnibuszok túlnyomó része autóbusszá alakult át és ma már csak két vagy három kisebb vonalon húzzák lovak a kocsikat.

Nagy-Berlin 2,500.000 lakosa kb. 7350 ha-nyi területen lakik és a következő közlekedési eszközök állnak rendelkezésére: 1. A Stadtbahn és a Ringbahn nevű állami kezelésben levő vasutak (98 millió utas). 2. A villamos vasutak. Rosszuk 617 km., évente 283 millió utast szállítanak. 3. Az új városi villamos vasút. Hossza 11 km. Forgalmá kb. 75 millió ember. 4. Számos omnibusz-vonal, amelyeken évente 154 millió utas utazik. Berlint Charlottenburggal a Hochbahn köti össze, melynek földalatti részei is vannak. Az összes közlekedési eszközök kb. 1 milliárd utast szállítanak.

Gadoux könyvének utolsó fejezete a nagyvárosok adósságával foglalkozik. Minthogy e kérdés taglalása lehetetlen jelentékeny számú adat feltüntetése nélkül, ami a tömör összefoglalást szerfölött megnehezíti, ez ismertetés céljával és terjedelmével nem volna összegegyeztethető, amiért is ezúttal ettől eltekintünk.

A férfimunkások, törvényes munkaidőjének szabályozása.

Írta: Dr. Láncki Jenő.

Második közlemény.

Azok közé a nyugateurópai államok közé, amelyek nemcsak egyes iparágakra, hanem általában az egész gyáriparra nézve törvényben állapították meg a maximális munkaidőt, Franciaországon kívül még két nyugateurópai állam tartozik: Svájc és Ausztria (Bosznia is).

Első pillanatra szembeötlik, hogy éppen a legkifejlettebb nagy ipari államok, Anglia és Németország nem léptették életbe a normál-munkanapot. Ennek a magyarázata nyilván abban keresendő, hogy a legnagyobb ipari államok munkásai a legszervezettebbek, akik a munkaidő leszorítását addig a határig nyomták az egyes iparágakban, amelynél lejjebb való szorítása a munkanapnak a törvényhozástól úgy sem remélhető. Már láttuk és még látni fogjuk, hogy a tényleges munkaidő a szervezett munkásoknál jóval alatta marad a normál-munkanapnak bár jelentőségét – a már kifejtett okokból – így sem szabad kicsinyelni.

Az osztrák ipartörvény (1885) szerint: Gyári jellegű ipari üzemekben a munkások napi munkaideje a munkaközi szünetek beszámítása nélkül 24 órán belül nem lehet több 11 óránál. A miniszter a munkaidőt egy órával meghosszabbíthatja.

Olyan munkákra, melyek a tulajdonképeni gyártási folyamathoz nem tartoznak, pl. a kazánfűtés, világítás, tisztogatás stb. a normál-munkaidő nem vonatkozik.

A minisztérium bőven élt azzal a joggal, hogy a napi tényleges munkaidőt 12 órában engedélyezze (amihez 1½ óra munkaközi szünetet is hozzá ütve 13½ órában) és pedig a következő üzemekben: kohóművekben, üvegyárak olvasztó- és fuvóüzemében, mész-, cement- és tégláégetőkben, papírgyárakban, malmokban, cukorgyárakban, sör- és malátagyárakban, egyes üzemágaiban, pálinkaégetőkben, ecetgyárakban, likörgyárakban, élesztő-, jég- és már eddig is folytonos üzemmel bírt vegyészeti gyárakban. A jegyzék 3-3 évenként revideáltatik.

Tirol déli részeinek selyemfonógyáraiban évenként 8 hónapon keresztül a munkanap tartama 13 órára emelhető fel.

Ezzel a törvényes védelemmel érdemes szembeállítani a szakszervezkedés által elért önszegély eredményeit:

Az osztrák munkásstatisztikai hivatalnak „Az 1910. évben kötött kollektív munka- és bérszerződések-ről” kiadott közlése (Die kollektiven Arbeits- u. Lohnverträge in Österreich im Jahre 1910.) szerint a szerződészerű munkaidő volt:

kőmunkásoknál	9—10 óra között
agyag „	9, 9½—10 óra között
tégla „	10 óra ritkábban 11 óra
üveg „	10 óra
öntő „	9—9½ „
lakatos „	9—9¾ „
vasszerkezeti munkásoknál	9½—9¾ „
fémáru „	9—9¾ „
ékszerész „	9—9¾ „
véső „	9 „
gépgyári „	9—10 „
elektromos „	9—10 „
épület- és butorasztalos m.	9—10 „
szabómunkásoknál.	9—11 „
czipész „	9½—11 „
könyvkötő „ 8¾ ó. (nyomdában), 9½ ó. (műhelyekben)	
sütő „	10 óra
kőműves „	9½—10 „
ács „	9—10 „
szerelő „	9 „
mázoló „	9—9¾ „
nyomdai segédmunkás	8¾ „
kemigrafus	8 „

A tényleges munkaidő tehát 9 és 10 óra között váltakozik, a 11 órás munkanapnak tehát a szervezett iparágakban nagyobb jelentősége nincsen.

Mi g az 1885. ipartörvény csak a munkaidő *meghosszabbítását* engedte meg, a folyó 1913. évben hozott ipartörvény-novella, vagyis az 1913. április 21-i törvénycikk (mely azonban csak ez év augusztus 1-én lép életbe) felhatalmazza az összminiszteriumot, hogy a különböző érdekképviseltek meghallgatása után az egészségre és életre veszélyes üzemekben a munkaidőt rendeletileg megrövidíthesse. (Egészségügyi munkanap) Figyelemreméltó, hogy míg a meghosszabbítás a kereskedelmi minisztertől függ, a megrövidítés az összminiszterium beleegyezésétől.

Nagyobb jelentőségű az általános normál-munkanapnál a munkaidőnek a bányüzemekben, különösen a *szénbányászatban* történt törvényes szabályozása.

Az 1884: IV. 21. törvény szerint bányüzemeknél egy-egy csoport munkaideje napi 12 óra lehet, de a tényleg munkában töltött idő csak 10 óra, a munkanap a leszállás megkezdésétől a teljes eltávozás befejeztéig lévén számítandó.

A *szénbányászatról* az 1901. évi VI. 27. törvény rendelkezik. Eszerint a tárnában foglalkoztatott munkások maximális munkaideje nem lehet több, mint 9 óra, még pedig a tárnákba való leszállás és a kiszállás idejét is beleszámítva.

Ugyancsak 9 órában állapítja meg a normál-munkanapot az osztrák vasutminiszterium 1908-ban kelt egy rendelete az államvasutak üzemeiben. 9 órában állapította meg *Bécs* város is 1908-ban a munkaidőt az elektromos műveknél.

Hosszabb Ausztriában is a kereskedelmi alkalmazottak munkaideje, mint a munkásoké, az erős szervezkedés hiánya folytán. Az 1910: I. 14. törvény szerint, mely a kereskedelmi üzletek zárójáról szól, az üzletzárástól számítva 11 órai éjjeli pihenőt kell engedni. Ha ehhez még az 1 órai (bizonyos esetben 1½ órai) munkaközi pihenőt is hozzá vesszük, a napi tényleges munkaidő 12 óra. Ez is nagy haladás a múlttal szemben és a kereskedelemben a normál-munkanapnak jóval nagyobb gyakorlati jelentőséget lehet tulajdonítani, mint az amúgy is jól szervezett iparban.

Svájc: Az 1877: II. 23. szövetségi gyári törvény szerint: a rendes napi munka 11 óránál, vasár- és ünnepnap előtt 10 óránál gyárakban tovább nem tarthat.

A szövetségtanács a munkaidőt egészségügyi okokból rövidebbre szabhatja.

A tulajdonképeni gyártást szükségszerűen megelőző és követő mellékmunkákra a fenti §. rendelkezései nem nyerne alkalmazást.

A kifejlődött gyakorlat szerint gyár alatt értendő: 1. minden üzem több mint 10 munkással, 2. motorikus erőnél több mint 5 munkással, 3. üzemek ezeknél kevesebb munkással is, ha igen veszélyes a munkás életére, egészségére.

1902: XII. 15. törvénycikk szerint posta, vasút, távirónál a maximális napi munkaidő 11 órát meg nem haladhat.

A svájci új ipartörvénytervezet, melyből előreláthatólag törvény lesz, a normál-munkanapot az eddigi 11 óra helyett 10 órában szabja meg.

(Folytatjuk)

SZEMLE

A székesfőváros szociálpolitikai bizottsága június 21-ikén Wildner Ödön tanácsnok elnöklésével tárgyalta Tolna vármegye közönségének azt az átíratát, amelylyel a munkásművelődés létesítő törvény érdekében közös akcióra hívja fel a törvényhatóságokat. A bizottság elhatározta, hogy a kérést pártolólág terjeszti a közgyűlés elé. A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete azt kérte, hogy 200 koronás segélyt emeljék föl. A bizottság az ügyosztály javaslatához hozzájárulva, a segélyt 600 koronára fölemelte. Az Iparos- és Tanoncotthon Országos Egyesülete segélyt kér. A kérelem jogosultságának megvizsgálása céljából a bizottság a maga kebeléből öttagú bizottságot küldött ki. A Budapesti Detailkereskedők Szövetsége azt a kérést intézte a fővároshoz, hogy az általa felállítandó tanoncotthont segítse. Az ügyosztály 1200 koronának megszavazását hozta javaslatba. Pető Sándor azonban kifejtette, hogy a kérdésnek ilyen szétaprózása nem ér semmit, de hajlandó belemenni abba, hogy ennyi tanonc ellátási költségeit, évi 400 koronát, segélyként folyósítson a főváros, Baránszky Gyula és Szemenyey Kornél hozzájárulása után a bizottság ily értelemben határozott.

Tárgyalás alá vette ezután a bizottság az elnöki ügyosztálynak a községi útbaigazító hivatal szervezésére vonatkozó szabályrendelet tervezetét, határozatot azonban nem hozott ez ügyben, hanem a döntést későbbi időre halasztotta el.

Végül a Magántisztviselők Orsz. Szövetsége állasközvetítőjének évi 500 K segélyt szavazott meg a bizottság.

A magántisztviselők jogviszonyait szabályozó törvény készülő javaslata néhány igen dicséretes elvet óhajt szankcionálni. Megemlítjük ezek közül a következőket. A szolgálati viszonyok írásbeli szerződés lesz az alapja, amelynek feltételeit csak újabb írásos megállapodással lehet megváltoztatni. A beteg alkalmazottat hat hétig teljes járandóság illeti tekintet nélkül a táppénzre. Az alkalmazott kauciója 8 napon belül hatósági letétbe helyezendő. A remuneráció pro rata temporis az évközben kilépő alkalmazottnak is kifizetendő. Törvényes szabadságidő 7 nap egy évi, 15 nap öt évi, 21 nap tíz évi és 28 nap 15 évi szolgálat után. Legalább 11 órás éjjeli munkaszünet, délben Budapesten legalább másfél óra, vidéken legalább 1 óra szünet. Az üzleti helyiség fűtésének kötelezettsége és megfelelő ülőhelyek az alkalmazottak részére. Felmondási idő: 2400 koronáig terjedő fizetéssel öt éven aluli szolgálattal 4 hét, öttől-tíz évig tartó szolgálattal 6 hét, azon túl 3 hónap; 2400 koronán felüli fizetéssel tíz évig 3 hónap, tizenöt évig 6 hónap, azon túl 1 év, az ellenkező megállapodás érvénytelen. A vállalati rokkant-, nyugdíj- vagy segítő-pénztárak a szolgálatból kilépő alkalmazottnak a pénztárból őket megillető hányadot legalább a részükre befizetett díjak erejéig visszafizetni tartoznak. (Aminek az ellenkezőjét a Kúria legutóbbi elvi jelentőségű határozata szerint az alkalmazói ezidő szerint kikötheti). A kereskedelmi és iparkamarákban külön magántisztviselői és kereskedelmi alkalmazott-osztály létesítése.

A szociálpolitika pápája. Schmöller Gusztáv 75-ik születésnapját bizonyos áhítattal ünnepelték meg a németországi szociálpolitikusok körében és az egész német sajtóban. Az egész német szociálpolitikai

gárda vagy helyesebben szociálpolitikai hadsereg Schmoller tanítványa, aki még mindig aktív és még mindig van új mondani valója. Berlini tanszéket ugyan Herkner vette át, de a nyugalomba vonult agg Schmoller ma is tart még külön előadásokat, privátiáissimákat, amelyekre csak úgy özönlik a hallgatóság. Hatása a német nemzetgazdaságtanra semmit se vesztett virulenciájából és tanácsait a szakemberek most is szívesen kéri ki és obedienciával fogadják.

Schmoller tipikus képviselője és legnagyobb mestere a szociálpolitikai kiengesztelés politikájának, engedékeny a formákban, de szívós annak a védelmében, amit helyesnek ismert föl, keményen hadakozva az antiszociális uszító és munkásletörő tendenciák, valamint a szociáldemokrata radikalizmus ellen, a kettő között az arany középút politikáját csinálta és szolgálta. Tudományos munkálkodásában a legaprólékosabb pontosság volt a vezérelve anélkül, hogy ez a tulajdonsága ártott volna valamit a nagy összefüggések felismerésére való képességének. A szociális reformmunkához való érzékét jórészt ő keltette föl és növelte nagyra kartársaiban úgy, hogy a modern szociálpolitika apostola lett Németországban. Óriási tekintélye és a köztisztelet, amely körülövezi minden disszonancia nélkül nyilvánult most meg 75-ik születése napján, amikor mint a nagy birodalom épületének egyik legérdemesebb mesterét méltatta őt az egész német közvélemény.

Íves Guyot, az antiklerikalizmusról híres francia nemzetgazda és miniszterviselt polikus előadást tartott Brüsszelben az ipari döntőbíróóságok eddigi tanulságairól. Guyot a régi liberális iskola híve és a szerződési szabadság elvének a hitvallója. Ez némiképp elfogulttá teheti a döntőbíróóságokkal szemben, amit komoly tudósról fel kell tenni, hogy adatait lelkiismeretesen szedte össze. Akik szeretnék törvénybe iktatni a döntőbíróóságok intézményét – mondja előadásában –, azok New-Zealand példájára szoktak hivatkozni. Ámde New-Zealandban is igen sok azért a munkamegszüntetés s némely munkásosztályok előtt a döntőbíróóságok olyan gyanúban állnak, mintha kizárólag a tőkét szolgálnák. A döntő bíróóságok főképpen a bérek miatti viszályoknál lépnek közbe s a következőket tartják szem előtt: a munkásnak megélhetésére szükséges bért biztosítani, olyan bért semmiesetre sem állapítani meg, mely az üzem megszüntetését eredményezné és bérleszállítást semmi esetben sem állapítani meg, még ha válságot is idézne elő ez az eljárás. A gyakorlatban azonban nem lehet ezeket az elveket alkalmazni, amiről New-Zealandban meg is győződtek. A döntőbíróóságok ott kénytelenek voltak olyan gazdasági szükségállapotokat elismerni, melyeket a munkásszövetségek megengedni nem akartak, s amíg a döntőbíróóságok működése drágaságot idézett elő, addig azonban a sztrájkok kitörését sem akadályozta meg. Igen sok esetben az ítéletek fogantatásul maradtak s sokszor a büntetéseket felfüggesztették. A munkásszövetségek könnyen kivonhatják magukat a döntőbíróóságok illetékessége alól, amennyiben lemondanak arról, hogy mint munkásszövetségek bejegyeztessenek, így aztán a döntőbíróóság kötelező intézmény a munkaadókra és csak kényelmi a munkásokra nézve, akik mindinkább elvesztik bizalmukat a döntőbíróósági intézményhez. Amit azok a törvények, amelyek az áruk érték meghatározását célozták, egészségtelen állapotokat idéztek elő, úgy a newzealandi törvények is, melyek a bérek magasságát állami tekintélyvel iparkodtak szabályozni, hasonlóképpen teljesen sikertelenek voltak.

Az Egyesült-Államokban a törvény állandó bizottságot szervezett, amely elé a munkásviszályok előterjeszthetők, azonban igénybevétele nem kötelező. Ha nem sikerült a bizottság előtt kiegyezni, akkor bírók választanak meg a döntésre. Tizenkét eset közül, amidőn döntőbírák választottak, csak három eset volt, mikor a két fél döntőbírói egy harmadik elnöklő döntőbíró választásában meg tudtak egyezni. A döntőbíróóság ítélete gyakran több mint 14 hónapig váratott magára s a legtöbb esetben a felek kiegyeztek, még mielőtt az ítélet meghozatott volna. A döntő bírósági intézmény ilyenformán az Egyesült-Államokban is csődöt mondott.

Kanadában az 1907-ben alkotott „Senieux törvény” intézkedik a közüzemekben előforduló sztrájkokról, de a munkásviszályoknak döntőbíróóságok által való elintézése itt sem kötelező, bár minden sztrájk alkalmával állami bizottságot küldenek ki és sem kizárást, sem sztrájkot addig nem lehet kimondani, mielőtt az állami békéltetőbizottsághoz s a döntőbíróósághoz nem fordultak. Minden munkamegszüntetés döntőbíróósági ítélet nélkül törvényellenes és büntetettik. A döntőbíróóság ítélete azonban nem kötelező, csak tanácsadás jellegével bír s a bíróság működési köre is igen korlátolt. Négy év alatt 129 eset került eléje s csak 20 esetben hártotta el a munkamegszüntetést.

Guyot szerint ezek az eredménytelenségek azt bizonyítják, hogy csak a régi szabadelvű felfogás egészséges. Több ország próbálta tehát meg ily intézményeket létesíteni, azonban a gyakorlati életben nem jártak eredménnyel. Az államhatalomnak csak az a kötelessége, hogy a rendet fentartsa s megvédje a munkás szabadságát. Az államhatalom, midőn közvetítőnek lép fel két fél között, kik értékeket akarnak egymás között kicserélni, épen az, mintha vevő és eladó között közvetítene. A közvetítés különben sem megoldás,; igazi megoldás csak az, hogy a viszályok az igazi gazdasági okokra visszavezetessenek s minden más tényezőt ki kell kapcsolni, mi által a munka szabadságának régi értelmezése visszatérne.

Itt helyén való lesz megjegyeznünk, hogy az angol kormány részéről Kanadába tanulmányútra küldött Sir George Ackwith főpartanácsos legutóbb előterjesztett jelentése összevág íves Guyot előadásával. Askwith szerint a munkásság körében erős ellenszenv van a döntőbíróóság intézménye ellen, mert csak akadályát látják benne annak, hogy igényeiket sztrájk útján akkor érvényesítsék, amikor arra a pillanat legalkalmasabb.

Teljesítményvizsgálat. A budapesti építőmesterek szövetségének tudvalevőleg saját munkaközvetítője van és a budapesti építőmunkaadók jórésze kizárólag ennek a közvetítőnek a révén fogad fel munkásokat vagyis csak olyanokat állít munkába, akiknek „bárcá”-juk van a közvetítőtől. Ilyen bárcát pedig csak a megfelelő föltételek acceptálása és aláírása után kap a munkás. A föltételek között van, hogy óránként 90 téglát kell a kőművesnek befalaznia. Ez azonban csak elvi kikötés volt, amelyet a valóságban soha se kontrolláltak. Most azonban elhatározták a budapesti építőmesterek, hogy bizottságilag megjelennek az épületeken és ellenőrizni fogják, hogy a kőművesek termelik-e azt a mennyiséget, ami a bárcában elő van írva. Ha nem termelik és azt a bizottság az épületen megállapítja, a kevesebb termelésnek megfelelően, a bért leszállítják. A bizottság vizsgálatáról felvett jegyzőkönyvet az ott dolgozó szaktársakkal fogják aláíratni, hogy prelni ne lehessen.

Az építőmunkások körében nagy méltatlankodással fogadták az elhatározás híret. Szerintük az újítás célja: a munkabérek leszállítása.

A német munkaadók szervezésének óriási haladása van dokumentálva azokban a számokban, amelyeket a császári statisztikai hivatal e tárgyban közzé tesz. E szerint a szakszervezetekben 1911. végén 2.204,857 munkás volt szervezve, azoknak a munkásoknak a száma pedig, akik a munkaadó-szervezetekben lévő munkaadónál dolgoznak : 2.958,729. Ami annyit jelentene, hogy a munkaadók már jobban vannak szervezve, mint a munkások. Miután azonban az 1907-iki számlálás szerint az ipari munkásság száma 8,059.589, ebből az is megállapítható, hogy az össz-munkásság túlnyomó nagy része még egyáltalában távol áll a szervezetektől és hogy még hosszú időn keresztül lesz bőséges tere a szervezkedési mozgalomnak.

A kenyéririgység szinte naiv burkolatlanságban vicсорog ránk a „Munkaadó” című lapból vett következő kis közleményből :

„*Asszonykontárkodás a festőiparban.* Érdekes körülményt említett meg az Ipartestületek Országos Szövetségének az építőipari kontárkodást meggátolása tárgyában legutóbb tartott ülésén Vágó Ernő, a kecskeméti építőiparosok szövetségének titkára. Felelőitette ugyanis, hogy Kecskeméten a szobafestőmesterek helyét lassanként egészen elfoglalják a nők, akik nemcsak meszelést és színezést vállalnak, hanem a helyiségeknek patronnal történő teljes kifestését is. Az ellenük való eljárást megnehezíti az a körülmény, hogy mesterségük után ezek az asszonyok rendes adófizetők, sőt a mesterségben való kinevelésre magukhoz leányokat fogadnak; föl, akiket felesztendei tanulás után felszabadítanak s ez ellen az eljárás ellen az ipartestület nem tesz kifogást. Az asszonyok iparjoga. — állítólag — azon az ipartörvényintézkedésen alapul, amelynél fogva bármely képesítést szerzett iparos más, képesítést kívánó mesterségre áttérhet. S az ilyen más mesterségre áttért iparosok feleségeiből alakult ki a kecskeméti női szobafestők kara. Érdekes volna megvizsgálni ennek a föltétlen visszaélésnek az eredetét és az iparhatóságnak Kecskeméten csakugyan kötelessége volna, hogy ennek egyszermindenkorra a legerősebb véget vessen.”

Eddig a „Munkaadó”. Mi persze — és velünk együtt a szobafestőmestereken kívül valószínűleg mindenki — egészen más szemmel nézzük azt aényt, amelyről ez a közlemény tudósít. Olyan érdekes adatnak tartjuk a kecskeméti szobafestő-asszonyok térfoglalását, aminél érdekesebbet és komolyabbat hamarosan nem is tudnánk mondani. Nem tudunk alkalmasabb formát találni véleményünk kifejezésére, mint hogyha kijelentjük, hogy ez az eset messze kiemelkedik Magyarország nívója fölé.

Rablógyilkosság, mint üzemi baleset. Egy festősegédet meggyilkoltak és kiraboltak az országúton, ahol gazdája parancsára egy utat tett. A bajor országos biztosítóhivatal, mint utolsó fórum most ki-mondotta, hogy a szóban forgó eset üzemi balesetnek tekintendő. Megállapítást nyert ugyanis, hogy a meggyilkolt munkás üzleti küldetésben és az üzlet érdekében azt az utat, amelyen halálát lelta és amely a helyi és időbeli viszonyok tekintetbevételével a megtámadtatás fokozottabb veszélyével járt. (Soziale Praxis.)

Az angol agrármozgalom minden irányban folytonosan gyarapodik intenzivításban. Lloyd George híres agrárbeszéde után a pártok is nekiláttak a kérdés tanulmányozásának, hogy megfelelő álláspontra he-

lyezkedhessenek a közel jövő problémáival szemben. A munkáspárt is bizottságot küldött ki a kérdés vizsgálatára és javaslatételre és ez a bizottság terjedelmes memorandumot dolgozott ki és a következő hat pontban foglalta össze aktuális javaslatait:

1. Kerületi munkabér-hivatalok útján meg kell állapítani a törvényes minimális munkabéreket.

2. Törvény segítségével megállapítandó az igazságos földjárdék.

3. A községek államsegítséggel építsenek lakásokat mindaddig, amíg a földmunkások helyzetének javulása fölöslegessé nem teszi az állami beavatkozást.

4. Módosíttassák kiterjesztő értelemben az 1907-iki kisbirtoktörvény.

5. Állami fölügyelet alatt létesüljenek mezőgazdasági hitelbankok.

6. Állami és községi segítséggel létesüljenek mezőgazdasági szövetkezetek.

A jelentés a következő szavakkal végződik: „Javaslataink nem célozzák az agrárkérdés teljes megoldását. Gyakorlati és azonnal megvalósítható javaslatokat akartunk tenni. A mezőgazdasági munkást olyan bérehez kell juttatni, amelyből megélhet, azután rendes házhoz és ahoz az alkalomhoz, hogy könnyen szerezhessen földet magának. Ezek az intézkedések bizonyára hozzá fognak járulni ahoz, hogy a városba való tödulást és a kivándorlást csökkentsék. Ez megint megkönnyíti a városokban a munkások harcát. Ezeknek az intézkedéseknek végrehajtása a mezőgazdasági népességet új reménységekkel töltene el, bizalmat keltenne bennük, hogy sorsukat megjavíthatják és ez a remény nagyban hozzájárulna az angol mezőgazdaságnak ahoz az újjászületéséhez, amelyet oly sokan a nemzeti munka jobb biztosítása és az egész nemzet föllendülése föltételének tekintenek.”

A világ könyvtermelése. A Madridban megjelenő „Heraldo” című lapban Eduardo Rávarró Salvador író gondos ankét alapján összeállított érdekes kimutatását közli a főbb kultúrállamok könyvtermelésének. Az adatok az 1911-iki évre vonatkoznak és a következő képet tüntetik föl:

Produkált ebben az évben	
Németország	23000 művet
Oroszország	24000
Japán	24000
Egyesült Államok	11223
Nagybritannia	11000
Italia	10929
Franciaország	10400
Svájc	10000
Ausztria-Magyarország (?)	7000
Dánia, Svéd- és Norvégország	6475
Balkán államok (Bulgária, Görögország, Montenegró, Románia, Szerbia, Törökország)	4000
Holland	3700
Spanyolország és Portugália	2665

Összesen 163392 művet.

E szerint Németország még mindig első a könyvtermelés terén. Feltűnő Oroszország és különösen Japán óriási termelése, valamint az is, hogy a lakosság száma, tekintetében olyannyira különböző két ország, mint az Egyesült-Államok és Svájc majdnem egyenlő mennyiségű könyvet termel. Ez a feltűnő egyenlőség

különben Angliára. Itáliára és Franciaországra nézve is áll. Spanyolország és Portugália szellemi nivójának alacsonyosságát e számok eléggé jellemzik minden kommentár nélkül is.

Nemzetközi egyesületek világkongresszusa ülésezett június második felében Brüsszelben. A kongresszus jelentékeny lépést tett előre a nemzetközi törvényhozás és igazgatás organizálása felé. Nem kevesebb, mint 200 nemzetközi egyesület volt a kongresszuson kiküldöttel képviselve. Az elfogadott határozatok egy nemzetközi egyetem felállítására, a naptár egységesítésére, a nemzetközi egyesületek alapszabályainak szabályozására vonatkoznak. Praktikus tekintetben közelebb hozták a megvalósításhoz a fordítóhivatal, a nemzetközi egyesületek céljait szolgáló könyvkereskedés, a nemzetközi mozgalomra vonatkozó évkönyvek rendszeres kiadásának és egy folyóiratnak ügyét. A belga külügyminiszter és Gent városa ünnepeket rendeztek a kongresszus tiszteletére.

Boldog Ausztrália. Az ausztráliai kormány statisztikai hivatala munkát tett közzé, amelynek adatai méltán kelthetik föl az óvilág irigylését és csodálatát. Három évtized kontrollált tapasztalatai szerint az utóbbi tíz év generációjának már több mint 60 százaléka számíthat arra, hogy hatvanadik életévét megéri, ami az óvilág legkultiváltabb államaiban is csak elenyészően kisebb percentnek jut osztályrészül. A 4½ millió lakos közül 3537 személynek az évi jövedelme nagyobb 48000 koronánál, 9257-é nagyobb 24,000 koronánál, 25,485-é nagyobb 12,000 koronánál és 114,195-é haladja meg a 4800 koronát. Ha 6 egyént számítunk egy családra, akkor megállapíthatjuk, hogy minden hatodik ember olyan családhoz tartozik, amelynek 4800 koronánál nagyobb az évi jövedelme, holott a leggazdagabb európai országban, Ausztrália anyaországában még minden ötvenedik ember se tagja ilyen családnak. Ha az egyesek keresetét tekintjük, még jobb eredményekhez jutunk. Alig van Ausztráliában ipari munkás, aki napi 12 koronánál kevesebbet keresne, a tanulatlan munkások is ritkán 8 koronánál kevesebbet. Női cselédek és mezei munkások, akikben nagy a hiány, teljes ellátáson kívül heti 18–36 koronát kapnak. És mindezek mellett nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a mindennapi élet kiadásai Ausztráliában sokkal kisebbek, mint az európai államokban.

A szakszervezeti központok nemzetközi konferenciája lesz 1913. szeptember 16-18-án Zürichben. A napirend a következő: 1. A nemzetközi titkár jelentése. 2. A nemzetközi titkárságra vonatkozó indítványok. 3. Nemzetközi munkáskongresszusok létesítése (Franciaország indítványa). 4. A szakszervezetek nemzetközi föderációja (az Egyesült Államok indítványa), 5. Az éjjeli munka eltörlésére és a 8 órás munkanap létesítésére vonatkozó szabályok (Svédország indítványa). 6. Tanácskozás afölött, miképen lehetne a május 1-i manifestációnak igazi gazdasági és nemzetközi jellegét megadni (Franciaország indítványa).

A fogyasztási szövetkezetekről nagyszerű előadást tartott Wilbrandt tanár az „Evangelisch-sozialer Kongress” hamburgi évgyűlésén. Az évgyűlés különben is erősen a radikalizmus színével volt megfőstve és pl. prof. Baumgarten (Kiel) megnyitja alig különbözött egy szociáldemokrata kongresszuson elmondható beszédétől. Wilbrandt a maga előadásának a gondolatmenetét külön kinyomatva is szétosztotta, ennek a kivonatnak a fordítását adjuk a következőkben:

1. A fogyasztási szövetkezet szabad közösüzem, amely tagjainak közös előnyeit szolgálja. Ha megvalósulását olyan irányokban gondoljuk el, hogy minden fogyasztó egyesítve van benne és megfelelőleg minden termelés hozzá van kap-

csolva, úgy közgazdálkodás lépne az egyesek mai üzleti forgalma helyébe.

2. A fogyasztási szövetkezet jelentőségét már eddig elért eredményei is mutatják: olcsóbbá tétele és megjavítása az áruknak a fogyasztó tagok részére és szociális, hygienikus, technikai fölemelése az alkalmazott termelőknek; de az egész jelentősége az ügynek csak akkor lép előtérbe, ha a fogyasztás és termelés összekapcsolódását tökéletessé fejlődve képzeljük el:

a) A nép nagy tömege, amely a középkori kézművességből a proletariátus függőségébe zuhant alá, ezen az utón apránként kiszabadul a nagytőke és a nagybirtok hatalmából; a magántulajdon jövedelme, a mai Németországban mintegy évi 10 milliárd márka, nagyobb rész a fogyasztók összességének jut, amennyiben az alkalmazottaknak mint fogyasztóknak életviszonyjavítására vagy közhasznú célokra nem fordítatik.

b) A vevőközönség organizálása, amelyet a fogyasztási szövetkezet megvalósít, megszünteti a kérésiet bizonytalanságait és mindazt a tékozlást, amit a kereslet hiánya a mai gazdasági rendben okoz, ahogyan az világosan látható a munkaerők és termelőberendezések paragon heveréséből és a kereslet költséges hajszolásából.

c) A világgazdaság, amely ma csak szebb kifejezése az egyes nemzetgazdaságok kölcsönös kizárásának és legyőzetésének, a fogyasztási szövetkezetek világában valósággá válik a kereslet biztossága által; ezt a biztosságot emeli az Összes fogyasztók megbízásából történő fogyasztó szövetkezeti termelés.

3. A fogyasztó szövetkezetek elleni küzdelem abból ered, mert nincs elég fogékonyság a dolog jelentőségének a megértéséhez.

a) A középosztálypolitika nevében folyó ellenküzdelem arra megy ki, hogy az „önállóak” még megmaradt kis töredéke kedvéért, a függőségbe régen lezuhant nagytömeg megakadályoztassék abban, hogy felküzdje magát az elveszett függetlenséget egyedüli lehető formájában megvalósító közös tulajdonhoz, amely a gyakran mai csak nyomorúságosan tengődő „önállóak”-nak a képzelhető legkedvezőbb és legszabadabb átmenetet biztosítja abban a mindnyájunk részére elkerülhetetlen alkalmazotti állásban, amit egy nagyarányú, teljesítőképes szervezetben elfoglal.

b) Az állítólag szociáldemokrata intézmény elleni küzdelem megnehezíti a mozgalmat, amely a törvénynél és belső szükségnél fogva tényleges politikailag és felekezetiileg neutrális és annak is kell lennie; megnehezítenek így egy mozgalmat, amely lényegénél fogva az osztályharccal éppen ellenkező irányú, mert minden osztályt magához kell szívnia a szabad közösüzem felépítése végett, ami olyan munka, hogy az osztályokat közös fogyasztási érdekekben egyesíti és a benne részes szocialistákat pozitive dolgozó gyakorlati emberekké neveli úgy, hogy ettől a praktikus eredményes szocializmustól nemzeti örömmel fognak újból eltelni.

b) Népünk belső szakadása, amely kifelé gyengíti és nemzeti kultúránkat szétrombolja, végső eredményben a tömegnek a magántulajdoni érdekektől való tudatra jutott függésén alapszik; a nemzet egészével való egyesítés csakis ennek a függésnek a megszüntetésével történhet meg; ezi apránként megvalósítani és így a belső szakadást megszüntetni: ez a fogyasztó szövetkezeti mozgalom nemzeti hivatása.

Az amerikai bér munkások és gyermekek helyzetére vonatkozó nagyszabású kutatások – óriási terjedelműknél fogva is – igazi amerikai alkotásnak tekinthetők. Ezek a kutatások, amelyek a legnagyobb mértékben felhasználják a statisztika eszközeit, nyilvános jellegűek és az ilyfajtaú kutatás minden előnyével rendelkeznek. Mégis – az anyag roppant bősége és az egyforma rendszer ellenére a tizenöt kötet sá mos része korántsem bír a hivatalos jelentések tárgyi-lagos színtelenségével – a feldolgozók különböző temperamentuma és tehetségei következtében. Azon problémák közül, amelyek a mi társadalmi gazdaságunk rendszerében az idők folyamán az ipari munkásságra

vonatkozólag felmerültek, egy sincs olyan, amelyre vonatkozólag az amerikai kutatás legalább egy kitűnő iskolai példát ne szolgáltatna. A kiválogatódás kérdése vonatkozólag is nem egy dolog található. Be mennyire kibővülnek az amerikai Egyesült Államok talaján azok a problémák, amelyeket mi is ismerünk. Így például az a probléma, hogy miképpen függ össze a munkás származása a munkához, vagy egy bizonyos speciális munkához való alkalmasságával, Amerikában nagyszerű módon – a fajok problémájává bővül. Finomabb variációkban ott hangzik ez a motívum a munkamegosztás számos fajánál is. Sőt meghatározóan hat egy nagy ipar szervezetére és üzemmódjára a kiválasztására. A faji problémával rokon a nők és férfiak munkára való különböző fokú alkalmasságának a kérdése, amelyre vonatkozólag az amerikai kutatás ép úgy számos felderítést eszközölt, mint arra a problémára vonatkozólag, hogy mi az összefüggés és a viszony a munkások és a gépek között. A felhasználható és rendelkezésre álló munkaerő kérdése mellé sorakozik az egy bizonyos iparra nézve kedvező telephely kérdése és így végül a munkásság kiválogatódásának problémája az iparágak kiválogatódásának problémájával érintkezik.

Az újságíró-iskola ellen fogdait állást a német újságírók birodalmi szövetsége június első napjaiban Düsseldorfban tartott küldöttközgyűlésén. Az elfogadott határozati javaslat az újságírás elsősorban hivatás, általános képesítését pedig a közművelés intézetei adják meg. A külön szakiskolák nem felelnek meg a célnak és még kevésbé lehet a rátermettséget szakvizsga útján megállapítani. A határozati javaslat második pontja szerint az újságíró gyakorlati kiképzése az újságíró-karnak és a kiadóknak közös ügye és csak a praxis útján lehetséges. A teoretikus előismeretekhez, az átfogó általános műveltség tartozik és e mellett egy speciális szakma tudományágában való kiképzettség. Külön tanszékeket kell felállítani az újságtannak, amely az ifjú zsumnaliszta nemzedéket foglalkozásának publicisztikai, technikai, jogi és üzleti ismereteibe beavatja. Megállapodtak még továbbképző tanfolyamok rendezésében is. – Aki a német lapokat forgatni szokta, az tudja, hogy a hivatásnak az az emelkedett szelleme a német zsumnalisztika termékein is kiütözik. A német napisajtónak egész sereg orgánumát a legmagasabb rendű kultúrszervnek lehet elismerni.

A világi erkölcsstanítás eredménye Franciaországban. Tekintettel arra az élénk érdeklődésre, mellyel sokan a kötelező vallásérkölcsei oktatás eltörlésének és egy világi erkölcsstan bevezetésének kérdését kísérik, nem lehet érdektelen azoknak a tapasztalatoknak az ismertetése, amelyet e téren Franciaországban 30 év alatt gyűjtöttek. A társadalmi reformeszmék kicserélésére alakult párisi társaság ez okból elhatározta, hogy több nyelvre lefordítja Jules Payot francia iskolafelügyelőnek világhírű erkölcsstani könyvét, mely a francia iskolákba be van vezetve. A könyv most német nyelven jelent meg, fordítója Louis Ganzenmüller, az előbb említett intézet titkára.

Szakszervezeti mozgalom.

Nagybritannia. Nagy feltűnést kelt néhány ezer lancashirei mezőmunkás sztrájkja, mert a mezei munkások siralmas helyzetük dacára még soha se csináltak komoly mozgalmat. A sztrájkolók felét azonnal felszólították a munkaadók, hogy hagyják el a lakásaikat. A rendőrség is brutálisan bánik el a sztrájkolókkal, akik azonban az összes szervezetek támogatását és biztatását bírják. A mozgalom folyton terjed. –

A gyárfelügyeleti hatóság jelentése szerint 1912-ben 156.232 baleset történt a gyárakban, 1911-ben 129.550, 1910-ben 148.945. Ebből 587 az ólommérgezési eset (4 halálos). A halálos balesetek száma különben 1912-ben 1126 volt, 1911-ben 1182, 1910-ben 1080.

Franciaország. Az antimilitarista agitáció elleni küzdelmében erős eszközöz folyamadott a kormány. 12 ismertebb szakszervezeti vezető embert elfogott azon ürügy alatt, hogy államellenes izgatást követtek el. Az elfogottak között van az országos szakszervezeti központ pénztárosa is.

Ausztria. A kőművesek és az építészeti segédmunkások egyesülése óta a „der Maurer” mint közös szakközöly kétszeres terjedelemben jelenik meg. – A tarifa-szerződés, amely a kőművesek legutóbbi bérmozgalmát befejezte 24337 kőművesre terjed ki, ezek közül 10.000 bécsi. A munkaidő heti 56 óra, csak Wienben 53 óra. A béremelés évi 200 munkanapot véve, 1912-höz képest 1913-ban 1,5 millió K. 1914-ben 2.05 millió, 1915-ben 3 millió.

Dél-Afrika. 6 millió lakosság mellett $\frac{1}{4}$ millió fehérbőrű. Ez az uralkodó osztály, amely állandó harcban áll a többi fajokkal. Ezek egyenjogúságát a munkáspárt se ismeri el. Az utóbbinak 5 mandátuma van a szövetségi parlamentben. – A négerek politikai szervezete élénk agitációt folytat a törvényes alkoholtilalom érdekében. Hogy mennyire aktuális ez a kérdés, bizonyítja Jóbó Mosher, egy ismert becsutó főnök levele, amelyet a sajtóhoz intézett. Keservesen panaszkodik ebben, hogy a fehérek farmjai titkos pálinkamérések, amelyekben tömegesen esnek áldozatul a bennszülöttek. Az angol kormány erélyes beavatkozását követeli az új csapás ellen.

Egyesült-Államok. 1912. utolsó negyedében a vasutak 2967 egyént öltek meg és 51323 sebesítettek meg, ami óriási emelkedést jelent a számokban és magában véve is horribilis adat annak a könnyelműségnek a jellemzésére, amely a vasúti forgalmat Amerikában kezelik.

Világkönyvtár. Balzacnak, az emberi lélek nagy kutatójának páratlanul érdekes munkája az az essay-gyűjtemény, amely „Az elegáns élet fiziológiája” címen most jelent meg a Világkönyvtárban. Ebben a könyvében nem az élet nagy drámáit, hanem a hétköznapi apró komédiáit adja. Az elegáns élet maga szociális hatásaival és kinövésével sziporkázó szellemmel és mélyjáratú tudományossággal vonul itt el az olvasó előtt. A legkitűnőbb szemű megfigyelő, a társas élet, a szokások, a házasság, a divat, az utcai élet, a viselkedés, a modor dolgait vizsgálja kegyetlen realizmussal, bátor fantáziával és meleg érzéssel. A múlt század harmincas éveinek társadalmát veszi éles bonckés alá és eközben manapság is izzó érdekességű és érvényű igazságot hoz felszínre. A fordítás Ballá Ignác kitűnő munkája. A Világkönyvtár egy-egy kötetének ára 1.90 K és minden könyvesboltban és vasúti állomáson kapható.

Községi szociálpolitika.

Rovatvezető : **Dr. Bolgár Elek.**

A járványos betegségek statisztikája Budapestben.

Budapest székesfőváros statisztikai közleményeinek most megjelent 49. füzeté a főváros közegészségügyének egy égető problémájával foglalkozik. A füzet címe: „Adatok a járványos betegségek és az óvintézkedések kérdéséhez, különös tekintettel a vörhenyre” és felöleli az utolsó öt év adatait, mindazon szempontok szerint, melyek a fertőző betegségek kérdésének érdekelges megbírlása szempontjából tekintetbe jöhetnek.

Az alapos munka, melynek oroszánrészt dr. Pikler Gyula statisztikai hivatali aligazgató végezte, a következő eredményekre jut: A járványos betegségek a fővárosban 1874. óta az összhalandósággal együtt csökkentek és pedig nagyobb mértékben, mint az összhalandóság. Kivételt képez ez alól a vörheny, amely 1876. óta, rövid ingadozásoktól eltekintve, majdnem változatlan erővel pusztít. A főfigyelmet tehát a vörheny igényli. Ez a betegség a fővárosban olymértű, hogy 46 európai nagyváros között Budapest 12 év óta többnyire a 40-en felüli, az utolsó három évben a 41, 42 és 43-ik helyen áll. A folyó év első négy hónapja még további rosszabbodást mutat. Ennek az állapotnak – nagyrészt szociálpolitikai természetű – okait a jelentés a következőkben foglalja össze:

A nemzetközi összehasonlításban elfoglalt kedvezőtlen helyünk egyik oka a főváros lakosságának a nyugateurópai nagyvárosokhoz képest alacsonyabb vagyonszági nívója (nagyobb és kiterjedtebb szegénysége), ezzel járó alacsonyabb kultúrfoka és különösen rossz lakásviszonyai: a lakások túlszűfolttsága, az ágyrajrás stb. nemcsak főfészeki és terjesztői a járványnak, hanem akadályai is egyszersmind a tudás mai állása szerint egyetlen lehetséges közvetlen óvintézkedésnek: a betegek izolálásának; ezért minden, a főváros lakásviszonyainak javítását célzó és e cél megközelítésére alkalmas intézkedést és mozgalmat a vörhenykérdés szempontjából is örömmel kell üdvözlünk.

Ami az izolálást illeti, ehhez elsősorban az szükséges, hogy minden vörhenybeteg gyermek orvosi vizsgálat alá és így lehetőleg minden eset a hatóság tudomására jusson. E célra azonban, mint a súlyos és évtizedes járvány leküzdésének többi teendőire általában kivételes intézkedésekre van szükség: egy önálló járványakcióra, annak erélyes, kizárólag e feladatnak szentelt vezetésére és e vezetés alatt álló, a vörheny felismerésében gyakorlott és egyébként is megbízható, kellő számú járványorvosra, akik a különben rejtve maradó és szabadon fertőző eseteket felkeressék, a kórházba szállításról és a rögtöni fertőtlenítésről intézkedjenek és a fertőzés forrásait felkutassák. Ennek az időleges és csak a vörheny leküzdéséig működő szervezetnek nagyon alkalmas segítő intézménye volna az elemi iskolák higiénéjét és az elemi iskolás gyermekek egészségét gondozó állandó iskolaorvosi intézmény. Szükséges továbbá, hogy a kerületi munkásbetegsegélyző pénztári orvosokat illetőleg, kik a fővárosi lakosságnak több mint felét (kb. 400,000 lakost) orvosilag kezelik, a maximális területi körzet és a napi beteglátogatási szám, amelynek ellátását a pénztár tőlük kívánhatja, vagy amelyet önként vállalhatnak, limitálva legyen olyan racionális nagyságban, amely a közegészségügy és különösen a járványügy érdekeivel megegyezik.

A fertőzés továbbterjedését csakis a lakásnak rögtöni fertőtlenítése és – aránylag kevés kivételtől eltekintve – a betegnek kórházba szállítása biztosítja. Ennek lehetővé tételére megfelelő férőhelyszámú, egyszerű és ideiglenes vörhenykórházak állítandók fel.

A többi állandó járványos betegség közül a kanyaró, számarhurut és bárányhimlő nem igényelnek ezidőszerint újabb intézkedéseket; a himlő, a kiütéses hagymáz és az ázsiai kolera csak szórványosan és csak behurcolás folytán jelentek meg s az ellenük esetre fogamatossított intézkedések teljesen kielégítőnek bizonyultak. A hasi hagymáz a vízvezeték és csatornázás tökéletesítésével állandóan mély nivóra csökkent. A diftériára, amely három évtől (1898) óta és ez idő szerint is sokkal csekélyebb méretű baj, mint a vör-

heny, egyébként kevés kivétellel és különbséggel ugyanazok állanak, mint a vörhenyre.

Az összehasonlító statisztikai adatokkal áttekinthető módon illusztrált tanulmány jelentős gazdagodása nemcsak statisztikai, hanem közegészségügyi irodalmunknak is.

Új községi adónemek.

Erfurtban a városi közgyűlés elhatározta a *mozgófényképszínházak* megadóztatását, melynek két formája van: a jegyadó és az átalányadó. Az előbbinek kiszabásánál a jegyek pénztári ára (tehát sem az elővételi, sem esetleges más ettől eltérő ár) az irányadó és kitesz

az 50 pfennig-ig terjedő helyárák után	10 pfenniget
az 50-75	15 „
a 75 pf.-tól 1 M.-ig terj.	20
az 1 M.-tól 1.50 M.-ig terj.	30

és így tovább minden megkezdett félmárka után 10 pfenniggel több. Az átalányadó százalékos nézőtérrel bíró színházaknál minden nap után 4 márka (szünnapok nem számítanak), 601-650 ülésel bíró színházaknál ez az összeg napi 39 márkára emelkedik és 650-en felüli helyekkel bíró színházaknál 1-50 ülés után további 3 márka. Hozzávetőleges számítások szerint ez a rendkívül magas új adó minimális évi 30000 márka bevételt jelent a városnak.

Frankfurtban a tanács *versenyadó* behozatalát határozta el, A város területén rendezett összes versenyek, amennyiben azokat belépti díjak mellett rendezik, a beléptidíj minden megkezdett márkája után 5 pfenniggel megadóztatandók. Az új adónem a hivatalos lapban való publikálásával életbe lép.

Az élelmiszerdrágaság ellen.

Mainzban a városi hatóság a nyúl- és baromfi-tenyésztő-egyesülettel oly értelmű megállapodásra jutott, hogy az egyesület a neki juttatott 300 márkás városi szubvenció fejében még ebben az évben 200, a jövő évben pedig 900-1000 nyulat hozzon fontjáért 40 pfennigért piacra. Miután a városi kezelésben lévő tengerihal-elárusítás 5½ hónap alatt 647 métermázsas hal eladásával kedvező eredményeket ért el és a lakosság szempontjából hatásos eszköznek bizonyult az élelmiszerdrágaság leküzdésére, a nyulhuseladástól is hasonlóan jó hatásokat remélnek.

Községi gyermekkönyvtár Berlinben.

Május 15-én nyílt meg az amerikai „Ghildrens Library” mintájára szervezett első berlini gyermekkönyvtár, mely díjtalanul áll 6-13 éves gyermekek számára nyitva. A költségvetésben a gyermekkönyvtár céljaira 4000 márka áll rendelkezésre. Remélhető, hogy ezt az első gyermekkönyvtárt hamarosan továbbiak is követni fogják. A könyvtárigazgatóság a mintegy 800 kötetnyi könyvvállományról szép katalógust adott ki.

Új népszálló.

Weissenseeben, Poroszországban a község által épített népszálló munkálatai befejezésük előtt állanak, úgy hogy az új intézményt október 1-én átadhatják rendeltetésének. A népszálló mindössze 44 szobát tartalmaz, melyek közül három kétágyas. Az első emeletet nők számára rendezik be, a másodikat és harmadikat férfiaknak. Az egyes szobák árai reggelit (kávé vagy kakaó két darab süteménnyel), fűtést, világítást s az ágyneműk és törülközők mosatását beleértve, ha-

vonként a következők: a harmadik emeleten a frontban 14 márka, a hátsó traktusban 13 márka, két ágygyal pedig 12-12 márka; a második és első emeleten 15, illetőleg 14 márka. Földszint társalgók és várószobák vannak, elkülönítve férfiak és nők részére. A fürdőhelyiségek a szuterénban vannak elhelyezve.

Krematóriumépítés.

Úgy Bajorországban, mint Szászországban is kezd végre hosszú küzdelmek után a közvélemény megbarátkozni a krématóriumok intézményével. Bajorországban a községeknek és az államnak e kérdésben folytatott harcai az előbbieket teljes győzelmével végződött s Szászország haladásáról ez irányban misem tanúskodik jobban, mint a *Planen*-ben tervbe vett krématórium, melyre a városi képviselőtestület 727,000 márkát szavazott meg. Ebből az építkezés költségeire 487,000 márka esik. Egyelőre csak egy hamvasztót terveznek, olyformán azonban, hogy könnyű szerrel helyezheti el egy második, sőt szükség esetén egy harmadik hamvasztó kemence is.

Munkásbiztosítás.

Rovatvezető: dr. Halász Frigyes,
az Országos munkásbetegsegélyző- és balesetbiztosító-pénztár titkára.

A munkásbiztosító pénztári ügykezelés.

Írta: Dr. Halász Frigyes.

Az országos pénztár megbízásából Dr. Szemenyei Kornél aligazgató több havi megfeszített munka után elkészült a ker. pénztári ügyviteli szabályok előadói tervezetével. Nem volt még alkalmunk látni a szabályzatot, de értesülésünk szerint az hatalmas 300 oldalra terjedő, mintegy 600 paragrafusból álló, a helyi szervek működésének minden fázisára részletesen kiterjedő munka.

Az előadói tervezet a közel jövőben az érdekeltek kezébe jut, hogy a legalaposabb írásbeli és szóbeli ankétek retortáján keresztül menve kerüljön csak az autonóm szervek elé jogszabályi emelés végett.

Míthogy magát az előadói tervezetet még nem ismerjük, annak elveivel, tartalmával, rendszerével egyelőre nem foglalkozhatunk, de a küszöbön álló fontos megbeszélések és tanácskozások előtt kívánatosnak látjuk, hogy néhány szóval rámutassunk azokra a szempontokra, amelyekből a pénztári ügykezelést valószínűleg hosszú időre megalapozó ezen munkálatoznál minden részt vevőnek ki kell indulnia. Kétségtelen, hogy most, amidőn a miniszterelnök a parlamentben bejelentette a munkásbiztosítás törvényhozási reformját, az érdeklődést nagy mértékben a munkásbiztosításnak nagy vonású törvényhozási problémái veszik igénybe s kevesebb intenzív figyelem marad az ügykezelés részletkérdései számára. Ebből a szempontból a mai idők nem a legkedvezőbbek az ügyvitel rendezésének tárgyalására. Mindamelllett hangsúlyoznunk kell, hogy szükség van arra, hogy mindenki, ki a pénztári ügykezelés helyes rendezéséhez a maga tudásával hozzájárulhat, minden szellemi energiáját igyekezzék most e kérdésre koncentrálni s ennek a kérdésnek valóban eredményes megoldását előmozdítani. A törvényhozási reform az anyag óriási volta és nehézsége miatt nagyobb távolban van még, semhogy a pénztári ügyvitel rendezését be ne lehetne fejezni, addig amíg a törvényhozási reform kérdéseinek tárgyalására kerülhet a

sor. S nem szabad elfelejteni, hogy bármilyen legyen is a törvényhozási reform, a pénztári ügykezelés helyes elvei lényegükben azonosak fognak maradni: a nyilvántartás, a járulék kivetés stb. helyes menete a reform által sem fog változást szenvedni. Most tehát, midőn végre egy hatalmas munkával megteremtett tervezet áll rendelkezésre a célból, hogy az eddig teljesen nem szervezett pénztári ügykezelést szilárd alapokra fektesse, minden erővel azon kell lenni, hogy az ügykezelési alapos reform ismét hosszú évekre halasztóm váljék, s ez a pillanat, melyre már 20 év óta hiába várnak a pénztárak, ne röpöngjen tova kiaknázatlanul, kitéve a munkásbiztosítás szerveit annak, hogy a törvényhozási reform okozta változott helyzetben a pénztárak helyes működéséhez elengedhetetlen ügykezelési alapos reform ismét hosszú évekre halasztást szenvedjen. Annál kevésbé szabad ezt megengedni, mert kétségtelen, hogy a törvényhozási reform iránti követelést is jórészt az ügykezelés részbeni szervezetlensége okozza s egy nagy energiával keresztülvitt célszerű ügykezelési reform elejét veheti egy esetleg elhibázott törvényhozási reformnak.

A helyes pénztári ügyviteli szabályoktól függ a törvényhozás által megvont keretekben a tagok jó és gyors kielégítése s jórészt az adminisztráció olcsósága is. A gazdaságosság alapelvét szigorú megfontolással és szívós következetességgel kell a pénztári ügykezelési szabályzatok megalkotásánál érvényesíteni; „mentől kevesebb adminisztrációval, mentől nagyobb eredmény” elérésének elve vörös fonálként kell, hogy végighúzódjék a pénztári ügyvitel egész organizálásánál.

Kétségtelen, hogy a jól szervezett pénztári ügyvitel az adminisztráció olcsóságának nem egyetlen faktora; a munkaadók, a tagok és a hatóságok kötelesség teljesítésének mértéke is elhatározó módon befolyásolja az adminisztráció költségeit. De adott helyzetünkben, midőn a pénztári adminisztráció még túlnyomó részben a kereskedelmi miniszternek a pénztári élet kezdeti szakában, a gyakorlati tapasztalatok megfelelő kialakulása előtt kiadott 48.323/908. sz. rendeletén s esetről-esetre kiadott – el kell ismerni – a célszerűség és a gazdaságosság elvétől vaskövetkezéssel szervesen még össze nem fűzött felsőbb rendelkezéseken nyugszik, nagy részében pedig át van engedve a pénztári ügyvezetők helyenkint eltérő célszerűségi belátásának, ebben az adott helyzetben a pénztári ügyviteli szabályok helyes megalkotásával, az ügymenetnek intenzív szellemi munkával való lehető tökéletesítése és lehető egyszerűsítésével előreláthatólag jelentős megtakarításokat lehet elérni.

Az 1907 : XIX. t.-c. által létesített tisztán munkásbiztosítással foglalkozó s e tekintetben az 1891 : XIV. t.-c. szerinti centrális szerv, a keresk. minisztérium fölött lényeges előnyben levő centrális szerveknek, az országos pénztárnak és az állami munkásbiztosítási hivatalnak 180 helyi szervvel végzett 5 évi munkája és 180 helyi szerv adminisztrációjának egybevetésével szerzett tapasztalata a helyi szervek gyakorlati tudásával együtt alkalmas lesz arra, hogy az adminisztráció tökéletesítésének és egyszerűsítésének kettős szempontjától vezetett reformot ezúttal sikeresen megoldja.

Hogy az ügyvitel egyszerűsítése, a bürokratizmus leküzdése terén az új ügyviteli szabályzatra váró nagy feladatok s az ügyviteli szabályok megalkotásánál követendő főelvek tisztán álljanak előttünk, futólag néhány szóval jellemzőleg szembe kívánjuk állítani, a mi pénztári ügyvitelünkkel az olcsónak ismert

német pénztári adminisztrációt, mely nem – mint azt sokan tévesen hirdetik, – a munkásbiztosítási szervezet formája, hanem főleg a pénztári ügykezelés berendezésének mikéntje s a munkásbiztosítási tényezőknek (munkaadók-, hatóságoknak stb.) a magasabb német kulturából folyó fokozott köteleességteljesítése folytán olcsóbb, – a mi pénztári ügyvitelünkénél.

A nagyobb s jónak ismert német pénztárak közül a legolcsóbban s a legegyszerűbben adminisztrál a Münchener Ortskrankenkasse s ezért ennél a szűk térre szabott szembeállításnál jellemzősül ebből a pénztárból indulunk ki. Ha ennél, az elsőrendűen működő s kezelésre (persze nem értve itt az orvosi költségeket, melyeket parlamentünkben a közelmúltban belekeverték a kezelési költségekbe) mindössze 9%-ot költő pénztárnál a mi állami munkásbiztosítási hivatalunk vagy az országos pénztár hivatalvizsgálatot tartának a nálunk érvényben levő ügykezelési rendeletek alapján, úgy a kiküldöttek hajmeresztő vizsgálati jegyzőkönyvet volnának kénytelenek felvenni s ténnyel mindjárt a pénztár feloszlását is javasolnák. Mert bizony ennél a pénztárnál túlnyomó részben nem iktatják az ügydarabokat, ennél a pénztárnál a tisztviselőknél nincs munkakönyvük, nincs számfeljtés, nincs kettős könyvvitel. Az ellenőrzés majdnem minden írásbeli eszközt kiküszöbölte ez a pénztár, ellenben 150 tisztviselője mellett alkalmaz 3-4 ellenőrt, kiknek semmi más feladatuk nincs, mint az alkalmazottaktól alkalmazottakhoz járva, azokat *szakadatlan, személyesen intenzíven ellenőrizték.* A nagy írásbeli ellenőrzési célt szolgáló apparátust pótolja itt az *élő ellenőrzés.* A pénztár azt vallja, hogy igaz ugyan, hogy a visszaéléseknek több lehetősége van meg ezen rendszer mellett, mint egy systematikus, kiépített, mindenről írásbeli feljegyzéseket, kimutatásokat, nyilvántartásokat kívánó bürokratikus ellenőrzési rendszerénél, de a tapasztalatok szerint visszaélés jóformán sohasem fordul elő (magasabb cultura !) s ha előfordul is, az állandó élő revízió folytán nem tarthat soká, s mindenestre sokkal kevesebbe kerül a pénztárnak, mint amennyibe egy ellenőrzési bürokratikus apparatus intézményszerű fentartása kerülne.

Ezzel szemben mit látunk nálunk? Minden lépés a helyi pénztári életben, melyet a tulajdonképeni cél érdekében meg kell tenni, *együtt jár további parallel 3-4-5 lépéssel,* mely már nem a pénztár tulajdonképeni céljának kielégítését, hanem a nyilvántartást az utólagos ellenőrzést szolgálja. A mi ügykezelésünk egy sereg írásbeli adatot gyűjt, egy sereg munkát végez, mely kizárólag az utólagos ellenőrzés szolgálatában áll ; ez az utólagos ellenőrzés azután többnyire nem jön meg, ha meg jön, gyakran nem deríti ki a tényleg történt visszaéléseket, s ha kiderít valamit, úgy az, amennyivel a kárt a felderítés csökkenti, sokkal kevesebb, mint a mennyibe az ellenőrzés kerül.

Mi intézményszerűen adjuk ki a helyi szerveknél az ellenőrzést szolgáló többletmunka, folytán azt a több kiadást, mely a müncheni rendszer mellett a visszaélések nagyobb lehetősége folytán előálló kárból esetleg felmerülhet, (de Münchenben tényleg fel nem mérült). Ezen többletmunka maga 2-3 százalékot jelent a kezelési költségekben. Kétségtelen, hogy a mi kulturális állapotunk mellett a müncheni rendszer meg nem valósítható a nagyobb pénztáraknál sem, a kisebbeknél pedig már szervezeti okokból is egyenesen kivihetetlen. De szükségesnek tartottuk, hogy az ügykezelés ezen végtelen különbségre rámutassunk, mely adminisztrációnk nagyobb költségei egy részének magyarázatát adja s egyúttal mindenestre irányt szab, amely felé az ügykezelés szervezésével lehetőleg halad-

nunk kell. A visszaélések megakadályozása céljából nem mellőzhetünk minden írásbeli ellenőrzési apparátust, de törekednünk kell arra, hogy a pénztári célt nem közvetlenül szolgáló, tisztán az ellenőrzést célzó munkák a lehető legegyszerűbbre redukáltassanak s valóban komolyan és intenzíven szerveztessék az élő ellenőrzés úgy a helyi vezetőség, mint a központ részéről. (Repülő osztály.)

Németországban sem minden pénztár dolgozik a müncheni rendszer szerint. De az adminisztráció alapelve az, hogy lehetőleg minden pénztári ténykedés csak a legszükségesebb írásbeli teendőkkal járjon, minden bürokratikus feljegyzés, minden bürokratikus nyilvántartás mellőztessék.

Nálunk súlyos teherként nehezedik a pénztárra, hogy a lassan, részint hatósági rendeletek, részint a gyakorlat útján kifejlődött s a gazdaságosság elve szerint eddig nem revideált ügykezelésben, – mint fentebb emiítettük – minden, a pénztári életben tett lépés 3-4-5 parallel írásbeli feljegyzést von maga után. Ha elgondoljuk, hogy pl. a bejelentések és kijelentések nyilvántartására milyen apparátussal dolgozunk, be fogjuk látni, hogy ezt tovább vinni lehetetlen. Egy-egy pénztári tag belépése *kilenc-tízszeres (II)* nyilvántartással jár: 1. *fel kell fektetni az egyéni lapot, vagy ha a tagnak van ilyen lapja, rá kell vezetni arra a belépést;* 2. *be kell írni a belépést a munkaadó nyilvántartási ívbe ;* 3. *esetleg ki kell állítani a tagsági igazolványt;* 4. *a tagsági igazolvány kiadását be kell írni a tagsági igazolvány nyilvántartásba;* 5. *meg kell az igazolvány árával terhelni a munkaadót;* 6. *a be- és kijelentő lapokról az érkezés sorrendjében nyilvántartási könyvet kell vezetni;* 7. *sok pénztár külön törzskönyvet vezet a pénztári tagokról s azok tagsági számáról;* 8. *nyilvántartás az is, hogy a bejelentő-lapokat érkezési sorrendben vagy egyéb rendszer szerint a pénztárak megőrizni kötelesek;* 9. *minden belépés bevezetendő a taglétszám kimutatásba;* 10. *ott ahol a bejelentést a bizalmi férfi közvetíti, ott a 6. alatti a bizalmi férfi is vezetni köteles, s esetleg a 3., 4. és 5. alatti is bizalmi férfi és pénztár egyaránt eszközli.*

A tag belépését, a pénztári életnek ezt a tényét ime 10-szeres írásbeli feljegyzés kíséri. (Ezek közül pedig véleményem szerint az aláhúzottak feleslegesek.)

Lássunk egy másik pénztári életmozzanatot: A munkaadók járuléktartozásának kivetését. Ezt kivetik a pénztárak a fizetési jegyzéken, melynek 2. példánya a pénztárban marad. (1. nyilvántartás.) A fizetési jegyzék végösszegét bevezetik a munkaadó nyilvántartási *ívbe.* Ide kellene a befizetéseket is vezetni. (2. feljegyzés.) Ugyanez belekerül a rovacskönyvbe. (3. feljegyzés.) Azután jön a folyószámlakönyvbe való bejegyzés. (4. feljegyzés.) Ha bizalmi férfi útján szedi be a pénztár a járulékot, úgy még egy összesítő kimutatás készül a bizalmi férfinak küldött fizetésig jegyzékekről. (5. feljegyzés.) Itt megint felesleges legalább is a 3. és 4. feljegyzés, melyeket a 2-kal kellene elintézni úgy, hogy a munkaadónyilvántartási ívben kellene lenni a folyószámlának is.

Nem akarunk a részletekbe menni. Csak utalunk általában arra, hogy a pénztárak tul vannak terhelve a legkülönbözőbb nyilvántartásokkal : alkalmazottak szabadságának nyilvántartási könyve, a távozások nyilvántartása, a postán érkezett pénzekekről vezetett külön nyilvántartás, a kézbesítetlenül visszaérkezett és ki nem fizethető táppénzutasványok nyilvántartása stb. stb. mind mellőzhető dolgok.

Hogy a pénztárak mennyire beleélték magukat e nyilvántartásba, annak legjellemzőbb példája egyik kis pénztárunk esete, mely a könyvelésnél külön számlát

nyitott a tévedéseknek. *Tévedések számlája!* Íme, a nyilvántartások csimborasszója.

A pénztári élet eseményeit kísérő halmozott Írásbeli nyilvántartásokat, a mai egész bürokratikus ügykezelési rendszer, írjuk a „*tévedések számlájára*”, s ezt a számlát végleg lezárva töröljük el ezt és a hasonló felesleges nyilvántartásokat, s elevenebb életet vive be az ügykezelésbe, annak rendszerét fektessük az immár rendelkezésre álló tapasztalatok s ismeretek segítségével új alapokra.

Ezt célozza az országos pénztár az ügyviteli szabályzatok előadói tervezetének közrebocsátásával meginduló nagy ügykezelési reformmal, melynél az összes munkásbiztosítási tényezők lelkes közremunkálását, teljes energiájú részvételét reméli és várja.

Hatvány József báró, az Országos Pénztárnak első elnöke, s a magyar munkásbiztosításnak mindvégig lelkes harcosa Nauheimben meghalt. Hogy a munkásbiztosítással mily behatóan és odaadóan foglalkozott, s hogy mit vesztett benne a magyar munkásbiztosítás, annak élénk dokumentumául közöljük az elhunytak jóformán halálos ágyán, mindössze néhány nappal halála előtt Nauheimből *Grätz* Gusztávhoz, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége igazgatójához azon alkalomból irt levelét, hogy a miniszterelnök parlamenti programbeszédje nyomán a Szövetség a munkásbiztosítás reformjának kérdését igazgatósági ülésének napirendjére tűzte. E levél egyúttal sok tekintetben válasz a munkásbiztosításról, a parlamentben elhangzott szavakra is.

„... A képviselőház munkásügyi bizottságának folyó évi május 31-én kelt jelentése nagyjából azokat a bajokat konstatálja, melyeket, ha jó emlékszem 1906-ban szövetségünk előre látott. Az akkori két füzetek egyikében van lenyomatva egyik hosszabb felszólalásom, melyet tavaly véletlenségből megint elolvastam és mely akkor úgy tetszett, mintha a hibákat nem *előre* láttam volna, hanem utólag konstatálnám. De igazságtalan velem szemben a képviselőház, a jelentése, igaz, hogy névnevezés nélkül, amennyiben a régebben fennállott magán balesetbiztosítások beváltását károsnak tartja. Ha betartottam volna a törvények intézkedését, mely arra kötelezte a pénztárt, hogy a fennálló szerződéseket respektálja, legalább is háromszor annyiba került volna, mint a beváltás, mellyel kerek számban a törvény intézkedéseivel szemben körülbelül 1 milliót takarítottam meg a pénztár számára. Természetes, hogy a betegpénztár igazgatósága, különösen a közgyűlésnek túlnyomó része az eféle kalkulációkat nem érti, másrészt én és akik szívesek voltak nekem akkor segíteni, ha jól emlékszem Hegedűs Lóránt és az időközben elhalálozott Herczeg Ferenc osztálytanácsos, (ki a pénztár provizórikus vezetésével volt megbízva), készakarva nem hangoztattuk a finansiális előnyöket, hogy a balesetbiztosító társaságok utólag valahogy ki ne másszanak a szerződésből, melynek igazgatóságuk által való utólagos jóváhagyását egyes biztosító társaságok fenntartottak maguknak.

Az orvosokkal való megegyezéseket sem lehet egyoldalúan elítélni, ha meggondoljuk, hogy Magyarországon – véleményem szerint nagyon helyesen – a családtagok gyógykezelését is a betegpénztár látja el, míg Ausztriában, úgy mint 1907 előtt minálunk, csak a munkás gyógykezelését vállalja el a pénztár. Hogy ily viszonyok között orvosi fizetés és gyógyszerek relative többbe kerülnek, természetes. Másrészt a mi félcivilizált viszonyaink között szükségesnek tartom, hogy az orvosi kezelés a családtagokra is kiterjesszék, mert külön-

ben a munkás beteg családját egyáltalában nem kezelte.

A gyógyszerek ára tekintetében annak idején elég méltányos megegyezés történt, mely 25%: rabattot biztosít a pénztáraknak az általános tarifával szemben. Messzebbmenő intézkedések ellen a belügyminisztérium okozott nehézségeket. Személyes impresszióm az, ahogy politika és a protekció szempontjából egyre szaporítják a gyógyszertárak számát, nem ott, hol szükséges volna, elhagyott vidékeken, hanem a városokban, és így az egyes gyógyszertárak regije a felesleges szaporítás folytán növekedvén, a magas tarifa által nyújt a kormány a gyógyszertáraknak némi kompenzációt.

Mindezt csak azért említem fel, hogy mutassam, hogy a képviselőház munkásügyi bizottsága, melynek még sem jut annyira alkalmá, hogy *behatóan* tanulmányozza az ügyeket, út ott is, ahol nem kellene, a törvény eredeti hibáit azonban nem hangsúlyozza elegendően. Ilyennek tartom elsősorban, hogy a betegség és baleset biztosításra kötelezettek nem azonosak. Ez rémesen komplikálja a az ügyek kezelését és egyik okozója a nagy adminisztratív költségeknek.

Továbbá a koalíciós minisztérium nem fogadta el azt a proposíciót, hogy a restantiák az adóval együtt hajtassanak be. A munkapárti kormány pedig végeredményben ugyanazt tette, amennyiben többszörös kérés dacára eddig a törvény revíziójával egyáltalán nem foglalkozott. Én mint *nem jogász* azt, hogy valaki éveken át nem fizeti be a pénztárba a munkás béréből levont betegpénztári hozzájárulást, mindig sikkasztásnak minősítem. A gyáriparosok körében tartott felolvasásom alkalmával is ugyanarra az álláspontra helyezkedtem. Kormányaink eddig, talán kortespolitikából, nagyon elnézőek voltak, míg újabban, már nem tudom melyik királyi táblánk elfogadta álláspontomat és egy ilyen esetben sikkasztás címén hozott ítéletet..

Óvatos, okos revízióval lehet az intézményt rendbehozni. De rengeteg hibának tartanám, ha meg gondolatlan dilettantizmus megint mindent fejtetőre állítana. Ép ezért részünkről a leghelyesebbnek tartanám, ha hivatkozva régebbi, a törvény készülte alkalmával és azután többször történt enunciációinkra, azokat ismételtén a kormány figyelmébe ajánlva csak arra kérnök, hogy ne tegyen semmit meghallgatásunk nélkül és adjon nekünk módot, hogy minden ponthoz hozzászólhassunk.”

Hatvány József báró temetésén az Országos Pénztár küldöttségileg vett részt s a küldöttségen kívül is sokan jelentek meg az O. P. igazgatóságának tagjai közül. A gyászbeszédok során a munkásbiztosítás nevében az elhalt *Lukács* József, az O. P. alelnöke a következő szavakkal búcsúztatta el:

„Az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár elnöksége és igazgatósága nevében búcsúzni jöttem Hatvány József.

A magyar munkásbiztosítás történetében korszakot jelentő intézményünk megalakulásakor a Te nemesszivű, szociális érzésekre mindig hajló kiváló egyéniséged, a vezetői állásra predesztinált.

S midőn a kezdet nehézségei közepette az elnöki súlyos tisztet elvállaltad, tudatában voltál annak, hogy a munkásbiztosítás nem az, aminek a kalmárlelkek hiszik: a könyörületesség, a jótékonykodás tanýája, hanem egy olyan demokratikus intézmény, mely fontos állami és gazdasági érdekeket szolgál s amelynek nyomában nagy értékek fakadnak.

Ez szította benned a lelkesedés tüzeit és a szeretet lángját, mert minden jóért hevülő lelkeddel megérez-

ted azt, hogy szeretettel és újra szeretettel lehet csak elérni a munkásbiztosítás legfőbb ideálját: a beteg munkás egészségének és az egészséges munkás életének fenntartását.

S midőn a törvényben előirt váltakozó rendszer következtében, elnöki állásodtól megváltál, megmaradtál igazgatóságunk hűséges és munkás tagjának, aki még a messze távolban s a legközelebbi múltban is féltő gonddal őrizted a munkásbiztosítás érdekeit.

Nem búcsúzhatom el Tőled méltóbban, nem róhatom le irántad másként a hála adóját, Hatvány József, minthogy ünnepélyes ígéretet teszek ravatalod előtt, hogy ennek a lelkedtől lelkedzett intézménynek továbbfejlesztésén a tiedéhez hasonló szeretettel fogunk munkálkodni.

Hatvány József Isten veled!”

A rabok és a javítóintézetek növendékeinek baleset esetére való biztosítását az igazságügyminiszter a T. 8. §-a alapján június 6-án 29.300/913. sz. a. külön rendelettel szabályozta. Bár a terjedelmes rendelet nagy gonddal és szorgalommal készült, mégis sajnálattal kell megállapítanunk, hogy azzal megint csak azoknak a jogszabályoknak a száma szaporodott, amelyek visszafejlődést jelentenek az 1907. XIX. t.-c. kel szemben s a biztosítottakat kedvezőtlenebb helyzetbe hozzák, mint azt az 1907-iki törvényhozás kontemplálta.

A rendelet, mely a rabmunkások és javítóintézetekben foglalkoztatottak balesetbiztosítását kiveszi az Országos Pénztár keretéből és azt egy külön biztosítási szervezetre, a „Rabmunkások biztosítási alapjára” bizza, szociális szempontból két alapvető hibában szenved. Az egyik alapvető hiba az, hogy a balesetbiztosítást a börtönigazgatással hozza szoros kapcsolatba, s így az a szerencsétlen rab vagy javítóintézeti növendék, ki a letartóztatási intézetben végzett munka közben balesetet szenved s csökkent munkaképességgel távozik a letartóztatási intézetből, *egész életében nem fog szabadulni a börtönnél és javítóintézettel való megbélyegző kapcsolattól; havonkint, minden járadékfelvételkor újra és újra érezni fogja rég elmúlt bűnének megbélyegző voltát.* Ebből a szempontból végzetes hiba volt kivenni a rabok biztosítását az Országos Pénztár keretéből, hol a kiszabadult rab mint szabad ember a börtönnel való minden kapcsolattól menten juthatott volna az őt megillető szolgáltatásokhoz. Hogy a balesetbiztosítás ilyen szervezése minden helyes kriminálpolitikai elv ellenére milyen állandó szoros kapcsolatban tartja a kiszabadult rabot és javítóintézeti növendéket az elhagyott szabadságvesztési intézményekkel, arra nézve csak a következőket említjük a rendeletből: Ha a rab vagy a javítóintézeti növendék a baleset folytán még *kiszabadulása után is beteg*, ha oly helyre költözik, *hol van letartóztatási intézet*, akkor *ennek* orvosa köteles őt kezelni; ha ennek van külön, rendelőszobája, úgy itt, ha nincs, *úgy magában a büntető intézeti (!) rendelőszobában.* Kivétel csak Budapesten van, hol magánorvosok is megbízhatók a kiszabadultak kezelésével. A járadékot állandóan a szabadult rab tartózkodási helyének előjáróságához, ha van ott *ügyész (!)*, ehhez, *ha járásbíróság (!)* van, úgy ahhoz küldi a rabbiztosítási alap. A járadékot a rab *arcképével* ellátott járadékhatározat felmutatására fizetik. A járadékos köteles *évenkint egyszer a mindenkori tartózkodási helyéhez legközelebb eső kir. ügyészségnél jelentkezni (!)* munkaképessége szempontjából való felülvizsgálás végett. Képzeltet, hogy a kiszabadult s az életben elhelyezkedni akaró rab vagy volt javítóintézeti letartóztatottakra nézve mit jelent az, a

baleset következményének kezelése végett a fogházorvoshoz, esetleg magába a fogházba jární; mit jelent ezekre a szerencsétlenekre nézve az ő volt *rabvoltukat* feltüntető *arcképes járadékhatározattal* való havi jelentkezés az előjáróságuknál, esetleg *ügyészüknél* vagy *járásbíróságuknál a rabbiztosítási* alaphól származó diffamáló járadékukért s mit jelent reájuk az ügyességnél való évenkinti diffamáló felülvizsgálásukkal érvényesülő rendőri felügyelet. Valóban, ezt a rendeletet vagy kriminálpolitikailag vakon vagy nagyon kegyetlenül, nagyon szívtelenül csinálták meg.

A másik alapvető hibája a rendeletnek: hogy *minimum 400 K, maximum 600 K* évi keresetet enged csupán alapul venni a járadék magállapításánál. Az a szerencsétlen rab tehát, ki a letartóztatási intézetben balesetet szenved, még ha teljesen munkaképtelenné válik is, legfeljebb 360 K járadékot fog kapni a börtönből való kiszabadulása után; a részleges munkaképességsökkenés esetén pedig megfelelően mind alamiznaszerűbb fillérekre redukálódik a börtönben elvesztett munkaerő kártalanítása. Az a kiszabadult rab, ki letartóztatása előtt 1000 koronán felül keresett s munkaképessége nagy részét a börtönben szenvedett baleset folytán elvesztvén, ilyen a megélhetését lehetetlenné tevő alamiznaszerű járadékkal kerül vissza az életbe, – bizonyára nem fog tudni megmaradni a tisztességes után. A törvény 8. §-a valóban nem ilyen, az 1907. XIX. t.-c. általános rendelkezéseitől eltérő rendelkezéseket tartott szem előtt, midőn az igazságügyminiszternek felhatalmazást adott arra, hogy „azokat az eltéréseket, melyekkel a T. rendelkezései a 3. §. 25. pontjában és a 7. §. i) pontjában, említett üzemekre alkalmazandók, rendeleti után állapíthassa meg.” Különösen a fegyintézeti kereseti viszonyok voltak épen azok, melyekre tekintettel a fegyencek kártalanítása külön rendezést igényelt, de nem in pejus, hanem in melius, mert lehetetlenségnek látszott, hogy a letartóztatási intézetben szenvedett baleset esetén azon nyomorúságos kereset alapján nyerjen a sérült kártalanítást, amelyért az ő munkaerejét bérbé adják. Azt vártuk, hogy az igazságügyminiszter a kiadandó rendeletében alkalmazni fogja a rabokra a T. 78. §. 1. bekezdésének azon rendelkezését, hogy a kártalanításuk alapjául veendő javadalmazás „az ugyanabban vagy *szomszédos* üzemben és ugyanabban az időben hasonló munkát végzett alkalmazottak szokásos évi átlagos keresetét elérje.” Ez nem így történt s így a fegyházból szabadult sérült a fegyház egyéb testi és társadalmi utónyavályain kívül egész életére fogja viselni annak következményeit, hogy a fegyházban és nem szabad üzemben érte baleset.

Valóban nem tudjuk, mit szólnak a rabok kártalanításáról szóló igazságügy miniszteri rendeletben megnyilvánuló kriminálpolitikához a rabsegélyző egyesületek. Mi csak azt mondhatjuk, hogy nem képzelhető el súlyosabb irónia, mint az, hogy épen egy, egész életét a büntetőjog és a kriminálpolitika szolgálatában eltöltött, általános tudományos elismerésnek örvendő volt egyetemi professzor neve álljon egy ilye a rendelet alatt, mely a maga biztosítási és szociális szörnyűségei mellett ennyire kriminálpolitikai vétek is.

Kórházban ápolat tagok körleírásának a pénztár rendelkezésére bocsájtása. Úgy a betegsegélyezés, mint a baleseti kártalanítás törvényszerű ellátása során gyakran szüksége jelentkezik annak, hogy a kórházban és klinikákon ápolat tagok körleírása a munkásbiztosító pénztár rendelkezésére álljon. A kórházi igazgatók azonban ismételen és következetesen megtagadják ezen körleírásoknak még *díjazás ellenében*

való kiadását is. Ezért az O. P. elnöksége elhatározta, hogy ezen körleírások kiadásának elrendelése érdekében felterjesztést intéz a belügy- és a vallás- és közoktatásügyi miniszterekhez.

Belföldi vállalat megbízásából külföldre távozott sérült járadéka. A T. 95. §. 2. bek.-e értelmében a járadék élvezetének joga szünetel, ha a járadékot élvező sérült külföldre távozik, visszatértéig; ha azonban 3 hónapon belül visszatér, a visszatartott járadék-részeket is kiadandók neki. Legutóbb felmerült az az eset, hogy a Ganz villamosági r.-t.-nak járadékot élvező alkalmazottja a vállalat konstantinápolyi expozitúrájához helyeztetett ki s kérte járadéka folyósítását. Az O. P. elnöksége foglalkozva a kérdéssel, a törvény id. §-át úgy értelmezte, hogy olyan esetben, midőn a belföldi vállalatnak járadékot élvező magyar honos alkalmazottja a *munkaadó megbízása* folytán végzendő munkálatok teljesítése végett külföldre kénytelen távozni, akkor mint hazai vállalatban dolgozó, mintegy hazai földön levőnek tekintessék s életbenlétének a tartózkodási helyen való igazolása után a belföldi szolgálatból folyó külföldi tartózkodás tartama alatt részére a járadék folyósíttassék.

A munkásbiztosítás reformját bejelentő miniszterelnöki programbeszéd nyomán megindult az erre vonatkozó kívánságok és tervek rajzása. Az erre vonatkozó hírek közül itt adunk néhányat.

A legfontosabb megnyilatkozás volt e téren a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége igazgatóságának a munkásbiztosítási törvény revíziójára vonatkozó vitája. Grátz Gusztáv ügyvezető igazgató mindekelőtt bejelentette azokat a beható észrevételeket, melyeket e kérdés kapcsán a Szövetség alelnöke, báró *Hatvány József* terjesztett írásban a Szövetség elé. (L. fentebb.) Ezután *Borbély Lajos* igazgatósági tag terjesztette be a munkásbiztosítás reformjára vonatkozó elaboratumát, melynek lényege az, hogy az országos pénztárt meg kell szüntetni, önállóvá kell tenni, a kerületi és vállalati pénztárakat, szaporítani kell különösen a vállalati pénztárakat s e célból meg kell könnyíteni azok alakulását s az önálló kerületi és vállalati (pénztárak hatáskörébe kell utalni a balesetbiztosítást is. A pénztárak feletti felügyelettel az állami mb. hivatal bízandó meg, melynek hatásköre azonban kizárólag az alapszabályok pontos betartására terjedne ki. *Bossányi Endre* annak az aggodalmának adott kifejezést, hogy vajjon a kormányelnök tervezett reformja nem realizálása lesz-e azoknak a nézeteknek, melyeket annak idején a munkásbiztosításról írott cikkekben nyilvánított és a melyekben oda konkludált, hogy a munkásbiztosítást teljesen és kizárólag a munkásokra kellene bízni. A *Bossányi Endre* felszólalása után keletkezett vitában kialakult az a nézet, hogy amennyiben a reform tényleg ebben az irányban mozog, a Szövetség ez ellen a leghatározottabban állást foglaljon. Miután azonban *Hegedűs Lóránt* e kérdésben megnyugtató kijelentéseket tett, az igazgatóság elhatározta, hogy a tervezett reform tekintetében az ügyvivő igazgató és *Hatvány József* által előterjesztett szempontokból *Borbély Lajos* szempontjának figyelembevételével a Szövetség felterjesztéssel forduljon a kormányhoz.

A munkásbiztosításról szóló törvény megszüntette az ipartestületek és kereskedelmi társulatok kebelében létesített önálló betegsegélyző pénztárakat „holott ezek az érdekeltég állítása szerint a mainál sokkal ol-

csóbb adminisztrációval, alacsonyabb járulékokkal jóval többet tudtak nyújtani a biztosítottaknak, mint a mostani pénztárak.” (?) Most széleskörű mozgalom indul oly irányban, hogy a munkásbiztosító törvény revíziója során adassék mód arra, hogy az ipartestületek vagy kereskedelmi társulatok az általuk képviselt érdekeltek alkalmazottai számára önálló betegsegélyző pénztárakat létesíthessenek.

A képviselőház kérvényi bizottsága előtt tömegével fekszenek kérvények, melyek a törvény módosítását kérik. A kereskedelmi minisztériumba most legújában Arad város törvényhatóságától érkezett kérvény a munkásbiztosító törvény revíziója érdekében. Ezt a kérvényt Arad. városa, hozzájárulás céljából, megküldte az összes törvényhatóságoknak, melyek az őszi közgyűléseken foglalkoznak a munkásbiztosítás ügyével. A kérvényekben megnyilatkozó hangulat következtében a kereskedelmi minisztériumban komolyan foglalkoznak a revízió dolgával.

A munkásbiztosítás Boszniában és Hercegovinában az 1911. évben. Boszniában és Hercegovinában

1911-ben 29 betegsegélyző pénztár működött. A 29 pénztár következőleg oszlott meg: 6 kerületi pénztár, ezeknek átlagos taglétszáma 25,740; 22 vállalati pénztár, 19.924 átlagos taglétszámmal és végül a Bosznia-hercegovinai országos vasutak váll. pénztára 6376 átlagos taglétszámmal. Az összes megbetegedett tagok száma 25.072-t tett ki. Megbetegedés 32.645 esetben fordult elő. A megbetegedési napok száma 366.840 volt. Szülők volt 86, a szülő nők összesen 2541 napon át részesültek segélyben. Halál következett be 306 esetben. Minden 100 tag közül beteg volt 62 (pontosan 62.9), minden 100 nő tag közül szült 2 (pontosan 2.56). Egy-egy tag átlag 7 (pontosan 7.10) napon át volt beteg.

Az összes pénztárak bevétele 1,493.470 koronára rúgott, amelylyel szemben az összkiadás 1,316.832 koronát tett ki. Ezen kiadás a nyújtott szolgáltatásokat tekintve, ekként oszlik meg: táppénz 530.651 K, orvosi gyógykezelés: 225.687 K, gyógyszerek: 165,968 K, kórházi ápolás: 158.029 K, temetkezési segély: 24.264 K. A kezelési költségek 131.446 koronát tettek ki. A pénztárak összvagyoná az 1911. év végén 869.806 korona volt.

Az Országos Pénztár folyószámla-hitelének 3 millióval való felemelését határozta el az 1913 januárjában tartott közgyűlés. Az állami munkásb. hivatal f. év március havában a határozatot egyelőre csak részben hagyta jóvá s a folyószámla-hitelnek 1 millió koronával való felemelését engedélyezte; a további felemelés engedélyezését pedig az O. P.-nál egyidejűleg elrendelt pénzügyi vizsgálat eredményétől tette függővé. Ezen vizsgálat megejtetvén, az állami hivatal július 3-án a vizsgálat eredményéhez képest, az O. P. pénzügyi helyzetéből folyó szükségszerűsége utalással a folyószámla-hitelnek 3 millióval való felemelését jóváhagyta,

A kolozsvári ker. ptár 1912. évi jelentése adatokkal élénken és meggyőzően illusztrálja, hogy a munkaadóknak – „kik nem akarják belátni, hogy a munkások betegség és baleset elleni biztosítására fordított költség legalább is olyan üzemi költség, mint pl. a gép karbantartásához szükséges olaj” – törvényből folyó kötelesegeik nem teljesítése okozza az adminisztrációs költség emelkedését (a munkatöbblet folytán). Ugyanezt előidézi a hatóságoknak a pénztárakkal szemben való antipátiája és közönye is. A

pénztár mindazonáltal – noha a közegészségügy rosszabbodása folytán a betegforgalom is emelkedett – 15.519 K 21 fill, kezelési felesleggel zárta le az 1912. évet, az 1911. évi 4931 K 64 fill, kezelési hiánnyal szemben. A taglétszám alig emelkedett, az 1912. évben 15.562 volt. 1911-ben 15.088- A járulékbévetel 368.466 K, 39 fill.-t tett ki az 1911. évi 348.131 K 97 fillérral szemben. A járulékhátralék 132.516 K 54 fill. (35.97%), (1911. évben 168.285 K 70 fill. = 48.34%) volt. Az összes segélyezési kiadások 375.027 K 6 fill.-re (1911-ben 362.248 K 24 fill.-re) rúgtak, ebből táppénzre 100.044 K 44 fill. (26.07%), 1911-ben 101.760 K 79 fill. = 28.5%), orvosköltségre: 74.030 K 12 fill. (22.81%), (1911-ben 63.201 K 46 fill. = 17.7%) és kezelési költségre 114.456 K 71 fill. (31.06%) esett, (1911. évben a kezelési költség 87.144 K 56 fill. = 24.4% volt).

A pápai ker. munkásbiztosító pénztár 1912. évi jelentése a pénztárnak – az 1911. évi állapottal szemben való – kedvezőbb képét mutatja. Az 1784 K 93 fillért kitevő 1911. évi kezelési hiánnyal szemben, az 1912. évben 11.445 K 95 fill, kezelési feleslege (a járulékjövedelem 11.61%-a) volt a pénztárnak. A betegség esetére biztosított tagok átlagos létszáma cca 500-al emelkedett (1911-ben 3628, 1912-ben 4102 volt). A járulékjövedelem 98.568 K 92 fill.-t (1911-ben 80.104 K 83 fill.-t) tett ki. Az itt mutatkozó emelkedésre a gondos küllellenőrzés folytán előállott taglétszámemelkedés is közrehatott. Segélyezési kiadásokra összesen 91.020 K 82 fill.-t (a járulékjövedelemből 92.35%-ot) fordított a pénztár. (1911-ben összesen 82.164 K 69 fill.-t). Ezen segélyezési kiadásokból táppénzre 1912. évben 17.498 K 44 fill. (17.75%), 1911. évben pedig 17.153 K 35 fill. (21.3%-ra esett; az orvosköltség 1912-ben 19.251 K 82 fill.-t (19.53%), 1911-ben 16.668 K 92 fill.-t (20.7%); míg a kezelési költség 1912-ben 28.457 K 88 fill.-t (28.86%), 1911-ben pedig 23.514 K 08 fill.-t (29.3%) tett ki. A munkaadók járulékhátraléka – a már általánosan ismert okoknál fogva – óriási mérvben szaporodott fel. Az 1911. évben a járulékhátralék 13.621 K 30 fill.-re (17.01%), az 1912. évben pedig 19.471 K 57 fill.-re (19.75%) rúgott.

Apró alkotmányesértések. Lapunk múlt számában e címen közölt hírünkbe tévedés csúszott be, mert Lukács László május hó 5-én *nem a parlamentben* – mint ott irtuk – hanem a *munkapártnak* az új parlamenti ülészakot megelőző *értekezletén* jelentette be, hogy az Országos Gazdasági Munkáspónztárról szóló törvényjavaslatot újból be fogják nyújtani, „mivel az előző ülészak bezárásáig a főrendiház nem tárgyalta le.” Lukács László ezen bejelentése vezetett félre bennünket az azóta már 1913: XX. t.-c. alakjában létrejött törvény főrendiházi letárgyalásának alkotmány-szerűsége tekintetében, mert amint azóta meggyőződünk, közjogunk értelmében az egyik ház által valamely ülészakban hozott és a másik házzal közölt határozatok a másik ház által *ugyanazon országgyűlés bármely ülészakában* újabb üzenetváltás nélkül tárgyalhatók. Az 1913: XX. t.-c, főrendiházi letárgyalása tehát ezen szempontból alkotmányellenesnek nem minősíthető.

A közegészségügyi felügyelői intézmény újraszervezése. Az állami közegészségügyi felügyelet intenzívebbé tételére tett minden intézkedés a legközelebről érdekli a munkásbiztosítást, mely maga is a közegészségügy szolgálatában áll, aktív résztvevője a közegészségügy javításának s közvetlen érzője a közegészség minden leromlásának. Ezért a munkásbizto-

sítás szempontjából is nagyjelentőségű a belügyminiszter 75.000/913. sz. rendelete, melylyel az eredeti céljától az idők folyamán teljesen eltért s központi akta-elintézésbe került egészségügyi felügyelői intézményt a célnak megfelelőbben reorganizálta. A szóban forgó rendelet 8 közegészségügyi kerületet alakít (Budapest, Pozsony, Szombathely, Kassa, Debrecen, Szeged, Temesvár, Kolozsvár székhelyekkel) s a felügyelet komoly gyakorolhatása céljából elrendeli, hogy a kerületi közegészségügyi felügyelők kerületükben, annak székhelyén tartoznak lakni. A kerületi felügyelők működésének irányítására és ellenőrzésére Budapest székhelyivel a belügyminiszter *közegészségügyi országos főfelügyelőséget* szervez. A kerületi felügyelőnek ellenőriznie kell az egészségügyre vonatkozó törvények és rendeletek végrehajtását, *figyelmet kell fordítania mindarra, ami kerületében a közegészségügyi viszonyoknak ártalmára van*, továbbá felügyelnie kell mindazon hatósági intézkedésekre, amelyek a közegészségügy javítására alkalmasak. A kerületi felügyelő a kerületében csoportosított törvényhatóságokat időszakonként beutazni köteles, lehetőleg akként, hogy idővel a kerületébe tartozó valamennyi község közegészségügyi viszonyait megismerje.

A munkásbiztosítás szervei, ha feladatuk magaslatán állanak, a legnagyobb figyelemmel kötelesek kíséreni a közegészségügyet befolyásoló minden körülményt s amennyiben a közegészségügyre káros olyan eljárást vagy viszonyokat tapasztalnak, melyek törvénybe vagy jogszabályokba ütköznek, kívánatos, hogy a munkásbiztosítás érdekében azonnal az illetékes hatóságokhoz forduljanak. Ebből a szempontból sokszor hasznos segítséget fognak találni a helyi érdek-kapcsolatok szövevényétől (legalább a székhelyükön kívül) független egészségügyi felügyelőkben s így nem szabad szem elől téveszteniök, hogy a jövőben az alispánokon kívül, különösen az egészségügyi felügyelők közbelépését igyekezzenek közegészségügyi kérdésekben elérni. Az I-fokú közegészségügyi hatóságok, különösen a közigazgatási „mindenes” szerepét játszó főszolgabíráktól e téren úgy sem várhatnak eredményt.

A kerületi felügyelők feladatait részletesen a következőkben állapítja meg a miniszteri rendelet:

A hatóság, valamint az illető hivatalos közegek útján mindenképp tájékozást szerez a lakosság foglalkozása és különösen egészségi viszonyai felől.

Ellenőrzi elsősorban azt, hogy oly vidékeken, hol a lakosság halandósága a rendes arányt felülmúlja, tett-e és minő intézkedéseket a hatóság ezen körülmény okainak kinyomozására és a felismert okok megszüntetésére.

Felügyelni és vizsgálni köteles, milyen az illető város (község) ivóvize? Van-e vízvezetéke, vannak-e jó és egészséges ivóvizet szolgáltató fűrt vagy ásott kutak elegendő számban?

Meggyőződést szerezni köteles, hogy nincsenek-e a város (község) belterületén vagy külterületén mocsarak, posványok, amelyek esetleg a lakosság egészségi viszonyait károsan befolyásolhatják.

Tett-e a hatóság ott, ahol erre szükség van, a városnak (községnek) egészséges ivóvízzel való ellátására nézve, úgyszintén az ily mocsarak, posványok lecsapolása és kiszáritása iránt megfelelő intézkedéseket és azok elégségesek-e a baj elhárítására és azok fogatba is vétettek-e, vagy hogy azok fogatatosítása biztosítottak vehető-e? (1876: XIV. 9. és 16. §§.). Megfigyelni köteles, hogy minők, különösen a városokban a szegényebb néposztály körében a lakásviszonyok

Továbbá felügyel arra, hogy főképpen a városokban és a nagyobb községekben a köztérek, utcák, a csatornák, a piacok, a vágóhidak, mészárszékek, az iskolák, a gyárak és ipartelepek, a közfürdők, a börtönök, úgyszintén ezen helyeken és a kisebb községekben is a gazdasági cselédlakások tekintetében a köztisztaság és az egészségügy megóvására nézve a fennálló törvények és rendeletek, úgyszintén a helyhatósági és köztisztasági (építési) szabályrendeletekben előírt rendelkezések a hatóság részéről pontosan megtartatnak-e?

Felügyel és ellenőrzi, hogy a járványok és ragályok elleni védekezésre, a védhimlőoltásra, a gyógyfürdők és ásványvizekre nézve fennálló törvények és rendeletek, úgyszintén a kéjelgési ügyre vonatkozólag alkotott és jóváhagyott helyhatósági szabályrendeletek pontosan végrehajthatnak-e?

Köteles a működésének területén levő törvényhatóságokban a köz. nyilv. jellegű és magánkórházakat időnkint alapos vizsgálat alá venni és ez alkalommal az illető kórház berendezése, állapota, orvosi személyzete és a gyógyszerek tekintetében – a gazdasági tiszt, az ápoló- és cselédszemélyzet és az élelmezés gondos megvizsgálásával a netalán talált hiányok orvoslása iránt intézkedni, illetőleg, azok mikénti orvoslása iránt egyidejűleg javaslatot tenni (35,000/1902. B. M. szám alatt kiadott kórházi szabályzat.).

Kötelessége időnkint felügyelni arra és meggyőződni arról, hogy az okleveles (I. r.) és a főorvosi képesítésű (II. r.) bábák számára a 95.000/1902., illetőleg 76.500/1903. B. M. sz. alatti rendelettel kiadott bábautasítások mindenben pontosan megtartatnak-e?

Köteles hivatalos vizsgálataival alkalmával időnként vizsgálatot tartani arra nézve, hogy a gyógyszerekkel, gyógyszerfélékkel, mérgekkel és mérges anyagokkal való kereskedés tárgyában 111.005/1894. B. M. sz. a. kiadott rendeletben, továbbá a gyógyszerkereskedések (drogériák) iránt 111.973/1900. B. M. sz. a. kiadott utasítások és rendeletek határozmányai pontosan betartatnak-e?

Ugyancsak hivatalos vizsgálataival alkalmával köteles a községi és kör orvosok hivatalos működését szigorúan megvizsgálni és meggyőződni az iránt, hogy a községi és kör orvosok az 1908: XXXVIII. t.-c. 9. §-ában előírt hivatali kötelességeiknek pontosan eleget tesznek-e?

Nagy, szép, de egyúttal nagyon sok feladat; s különösen tekintve, hogy mindössze 8 közegészségügyi felügyelő lesz az egész országban s így egyre-egyre rengeteg terület esik, előre is megállapíthatjuk, hogy – bár sok hasznos szolgálat várható tőlük még a munkásbiztosítás szempontjából is a közegészségügy terén, – a közegészségügyi felügyelői intézmény a maga fogyatékos szervezetére tekintettel a felügyelők minden komoly törekvése mellett is még kevésbé fogja beválthatni feladatát, mint) a kereskedelmi miniszter alatt működő társa, az ugyancsak félig megszervezett *iparfelügyelői intézmény*.

A sütőmunkások balesetbiztosítása. A sütőmunkások szervezetének a közelmúltban lezajlott országos közgyűlése megbízta a központi vezetőséget, forduljon felterjesztéssel az 1907: XIX. t.-c. 3. §-a alapján a kereskedelmi miniszterhez, hogy rendeletileg terjessze ki a balesetbiztosítást olyképen, hogy a *sütőmunkások tekintet nélkül az üzem nagyságára balesetbiztosítási kötelezettség alá essenek*.

Az Országos Pénztár 1913. évi költségvetését melyben a közgyűlés 1,714.500 koronát irányzott elő

az igazgatási költségek (T. 115. §.) terhére a kereskedelmi miniszter 1,300.000 korona erejéig hagyta csupán jóra. A közgyűlés kimondotta, hogy az állam által esetleg nem vállalt költségek a kezelési számlára viendők át. Az állami munkásbiztosítási hivatal azonban a T. 105. §-a szerinti hatáskörében megtagadta mindennemű a kezelési számlára való tehervállalástól a jóváhagyást s noha az 1912. év folyamán tartott állami hivatali vizsgálat megállapította az előirányzott költségek szükségességet, úgy intézkedett leiratában, hogy az *országos pénztár egész adminisztrációja a miniszter által engedélyezett 1,300.000 K-val bonyolítottassék le*. A nagy horderejű leirattal, az országos pénztár elnöksége f. hó 22-én tartandó ülésében fog foglalkozni.

Az O. P. balesetelhárítási akciója, melyet a munkaadó és munkásérdekeltség a hozzá fűződő rendkívül horderejű közös érdekekre tekintettel a legteljesebb egyértelműséggel és erélyvel indított meg, ha nem is zátonyra, de nehéz akadályok elé jutott az állami hivatal azon intézkedése folytán, hogy az O. P. igazgatósága által megállapított balesetelhárítási programtól s a balesetelhárítási tanácsnak az O. P. igazgatósága által elhárított szervezetétől a jóváhagyást megtagadta. Az állami hivatal leiratában azon állásponton helyezkedik, hogy a balesetelhárítás nem tartozik az országos pénztár feladatai közé. A balesetelhárítási akciót ismertető cikkünkben részletesen kifejtettük azt a válthatatlan kapcsolatot, mely a jó balesetbiztosítást a baleseti preventióval összefűzi, s így erre e helyen kitérnünk nem szükséges. Értésülésünk szerint, úgy a munkaadó, mint a munkásérdekeltség ragaszkodik e kérdésben elfoglalt álláspontjához, de remélhető, hogy az állami hivattal kiegyenlítő megegyezés jön létre a kérdés megoldására.

A munkásbetegségélyezés Oroszországban. Az orosz viszonyokból kiindulva, eszünkbe sémi jut valami kiváló szociálpolitikai alkotást keresni az orosz munkásbiztosítási törvényében, amely nem régen lépett életbe. És behatóan megvizsgálván, tényleg nem is nagy dicsérettel emlékezhetünk meg róla. Ha azonban az orosz munkásbetegségélyezést a magyarral állítjuk szembe, nem; lehet *épeti* azt mondani, hogy az oroszok 1907 : XIX. törvénycikke *sokkal* rosszabb a magyarokénál. Mert az bizonyos, hogy bár az orosz munkásbetegségélyezési törvény nem mutat nevezetes haladást a szociálpolitika terén, de van azért benne sok elismerésre méltó és a munkásérdekek figyelembe vételét tanúsító rendelkezés is. Ez ki fog tűnni különben alábbi rövid ismertetésünkben is, amelynek során – helyszűke miatt – főleg csak a két nemzet munkásbetegségélyezésének egymástól való *eltéréseire* mutatunk rá.

Az orosz munkásbetegségélyezés is, mint a magyar, kétféle segélyezést ismer, u. m. természetbeni és készpénzbeli segélyezést. A természetbeni segélyeket – *melyek a munkaadó számlájára nyújtatnak* – az „orvosi segély” gyűjtő fogalom alatt sorolja íei az orosz törvény. Az „orvosi segély” különben – a fürdő- és szanatóriumi segély kivételével, amely kettőt: (t. i. a gyógyfürdőt és szanatóriumot) a törvény sehol sem említi – ugyanazon természetbeni segélyeket foglalja magában, mint amelyeket a mi törvényünk is tartalmaz. Az „orvosi segély” – ha a betegség munkaképtelenséggel nem jár – *mindaddig nyújtatik* a tagnak, míg az illető tagja a pénztárnak, azaz mindaddig, míg a *munkaadó és az alkalmazott között a szolgálati viszony fennáll*. Munkaképtelenséget maga után nem vonó betegség esetében az „orvosi segély” egészen a felgyógyulásig, de legfeljebb 4 hónapon át nyújtatik.

A törvény az összes készpénzbeli segélyek nagyságánál – mely segélyeknek mint látni fogjuk, több fajtája van – csak a határokat jelöli meg; a megjelölt határok között mozgó segélyezés nagyságát azonban a pénztár közgyűlése állapítja meg évenként, egy évre előre.

A törvény a készpénzsegély azon fajtájánál, melynek nálunk a táppénz felel meg, két határt állapít meg. Kimondja, hogy a készpénzbeli segély ezen neme olyan esetben, amikor a megbetegedett tag feleségét vagy 15 éven aluli gyermekeit, – vagy teljesen árva és 15 éven aluli testvéreit, – avagy egyenes felmenő ágbeli rokonait tartja el: a megbetegedett tag munkabérének *felétől kétharmadáig* terjed (nálunk a táppénz jelenleg az átlagos napi bérösszeg *felét* teszi ki); minden más családi állapotnál a tag bérének negyedétől feléig terjed a segély. E készpénzbeli segély a megbetegedés *negyedik* napjától egész a felgyógyulásig, de legfeljebb *huszonhat* hétig (nálunk ezidőszentint legfeljebb 20 hétig) nyújtatik; ismételt megbetegedés esetén azonban *egy év folyamán összesen legfeljebb 30 hétig jár*. Készpénzbeli segélynek egy másik fajtája az, amely szülés esetében nyújtatik. A szülési segély a tag bérének felétől a teljes bérig terjed. E segélyben részesülnek: viselősök a szülés *előtti* két hét tartama alatt és gyermekágyasnők a szülés utáni négy hét tartama alatt. Úgy a viselő, mint a gyermekágyas nőknél azonban e segély nyújtásának feltétele az, hogy a segélyezés ideje¹ alatt az illető bérmunkát ne teljesítsen; amint teljesít, e segély rögtön megvonatik tőle. E segélyre – mely különben megfelel nálunk a gyermekágyi segélynek – itt is csak pénztári tagoknak van joguk; a jogosultságot az adja meg, hogy az illető a *szülés napja előtt* már legalább 3 hónapig pénztári tag volt. – A készpénzbeli segélynek egy harmadik faja: a temetkezési segély, mely az elhalt tag napibérének *20-30-szorosában* van megállapítva (nálunk jelenleg a hússzoros összeg nyújtatik).

A pénztár a tagok családtagjainak az „orvosi segély” gyűjtőnév alatt összefoglalt segélyeket nyújtja *mindaddig, míg eltartásukról a tag gondoskodik*, vagyis *minden időbeli korlát nélkül* (!) Az „orvosi segély”-ben természetesen bennefoglaltatik a szülészeti segély (orvosi gyógykezelés és baba igénybevétele) is. Ezen szülészeti segélyen kívül kap még a családtag a pénztár alapszabályaiban – a pénztár anyagi viszonyaihoz mérten – megállapított u. n. szülészeti támogatást és végül ugyanilyen keretek között még „temetkezési segély”-t is. A családtag ezek szerint többet az oroszoknál, mint nálunk.

Az „orvosi segély” – mint már említettük – a munkaadó számlájára nyújtatik, míg a pénzbeli segélyeket a pénztár a saját számlájára nyújtja.

Mint igen nevezetes intézkedéseit az orosz betegsegélyezési törvénynek, megemlítjük a következőket:

1. A pénztár közgyűlése (a pénztár igazgatásának *egyik szerve*) – saját belátása szerint – *pénzbüntetést* szabhat ki azon pénztári tagra, aki nem teljesíti az alapszabályok rendelkezéseit, vagy a közgyűlésnek a megbetegedések bejelentésére vonatkozó avagy az orvosi kezelésben részesülő személyeket illetőleg kiadott előírásokra vonatkozó határozatait. Természetesen rendelkezésére áll a közgyűlésnek az emiatt szabályellenességek megtorlására egyéb mód is, d% választhatja a pénzbüntetést is, amely – a többek között – a törvény felsorolása szerint is egyike vagyoni eszközét képezi a pénztárnak. A pénzbüntetés nagyságát a pénztár igazgatósága (tehát a pénztár igazgatásának *másik szerve*) határozatilag állapítja

meg, de a büntetés minden egyes vétséget illetően legfeljebb három rubel lehet. A pénzbüntetés kiszabása, ellen van ugyan helye egyfokú felebbezésnek, de mivel már maga a törvény is a pénztár bevételi forrásai között említi azt, annak elengedésére alig számíthatni.

2. A biztosításnak teljesen üzleti alapra való fektetésére mutat az orosz törvény azon intézkedése, amellyel megengedi, hogy a pénztárak – mint a törvény mondja – „készpénzfizetési kötelezettségeik teljesítésének megkönnyítése céljából” viszontbiztosíthatják vagy összes kötelezettségeiket, vagy azoknak csak egy részét. (A viszontbiztosításhoz a minisztertanács jóváhagyása szükséges.)

Szorosan a betegsegélyezés ügyével kapcsolatos s így ki kell térnünk még arra is, hogy a betegsegélyezési járulékok fizetése $\frac{2}{3}$ (a munkaadók részéről) és $\frac{1}{3}$ (az alkalmazottak részéről) arányban oszlik meg, természetesen a két érdekeltiség képviselője a pénztár igazgatási szerveinél (közgyűlés és igazgatóság) szintén ennek megfelelő. Megengedi azonban a törvény, hogy a munkaadó lemondjon azon jogáról, hogy a közgyűlésbe vagy az igazgatóságba küldöttet nevezzen ki. Ha valamely munkaadó él ezen jogával és nem nevez ki küldöttet, úgy annak helyét a „választott” (biztosított) tagok foglalják el.

A pénztárak tagjairól a közgyűlés állapítja meg a kereseti összeg 1-2 százalékában. Ez a járulékszázalék a 400 tagnál kevesebbel rendelkező pénztáraknál három; százalékgig emelhető. De ha a pénztár még így sem képes a törvényes segélyezési kiadásokat fedezni, akkor a közgyűlés – a törvényben közelebről megjelölt feltételek és korlátok között – még emelheti a járulékokat. Külön intézkedik a törvény azon alkalmazottakról, akiknek a napibére az öt rubelt vagy évi fizetése az 1500 rubelt meghaladja, ezeknél ugyanis a járulék napi öt rubel után számítatik. Végül kell megemlítenünk azt is, hogy az orosz törvény a biztosítási kötelezettség megállapításánál alapul szolgáló bér vagy jövedelem kiszámításánál a fizetésen vagy béren; továbbá az étellemezésen és egyéb természetbeni szolgáltatáson kívül figyelembe veszi a természetbeni lakás ellenértékét is és beszámítja a jövedelembe a nyereségben való esetleges részesedést is.

Dr. Erdős József.

Az állami munkásbiztosítási hivatal 1909. évi jelentését forgatván, kénytelenek vagyunk megemlíteni, hogy a két kötetben, de különösen a betegsegélyezési ágazat adatait tartalmazóban foglalt adatok túlnyomó nagy részét az Országos Pénztárnak még 1910. év végén közgyűlése elé terjesztett évi jelentéséből ösmerjük. Önkéntelenül kell kérdeznünk: szükséges, vagy kívánatos-e, hogy ugyanegy anyagot, két hivatal, teljesen különállóan dolgozzon fel s a feldolgozás eredményeit ily nagy időbeli költséggel bocsássa közre? Tudjuk, hogy az Állami Hivatal az 1907. évi XIX. t.-c. 177. §-a értelmében köteles évenként a miniszternek jelentését megtenni, de az Országos Pénztár igazgatóságának viszont szintén kötelessége, hogy közgyűlésének a pénztár működéséről és állományáról beszámoljon és az egész pénztári politikának bázisul szolgálván a statisztika, a pénztár eminens érdeke is, hogy az adatok lehető rövid idő alatt rendelkezésre álljanak. Minthogy azonban a jelen körülmények között mindkét hivatalnak, egyiknek a törvény rendelkezése, másiknak a közgyűlés iránti kötelességre folytatn és saját érdekében szükséges az adatokat közre adni, legalább arra kellene gondot fordítani, hogy a közölt adatok között eltérés ne legyen.

Ezt elérni egy kis céltudatos együttműködéssel nem is volna olyan nehéz. Lényegtelen, hogy a statisztikai anyagot melyik hivatal dolgozza fel, csak az lehet, hogy az anyag ugyanegy szempontból csak egyszer dolgoztassák fel és hogy a feldolgozás eredményei megfelelő és minden igényt kielégítő részletességgel az érdekelteknek a lehető legrövidebb idő alatt rendelkezésére álljanak.

Mikor az Állami Hivatal jelentését kézhez vettük, természetesen az Országos Pénztár 1909. évi jelentése után nyúltunk és az adatokat összehasonlítva nemcsak a részletekben, de a főeredményekben is olyan lényeges eltéréseket találtunk, melyek felett napirendre térni nem lehet. Eltekintve attól, hogy e körülmény a külföld előtt, az adatok nemzetközi összehasonlítása, felhasználása esetén, Magyarország ebbeli adataiban való bizalmat nagy mértékben csökkent, mi magunk is adatszükséglet esetén dilemma előtt állunk. Mely jelentés adatait használjuk fel, melyiket tekintjük hivatalos adatnak. Hogy a jelenlegi állapotnak tarthatatlan voltát példákkal is igazoljuk, alább szembe állítjuk az Állami Hivatal jelentésének adatait az Országos Pénztár adataival.

1. Betegség esetére biztosítottak átlagos létszáma 1909. évben:

	Áll. H.	O. Pénztár
Kerületi pénztárak	745.737	754.566
Vállalati pénztárak	153.353	151.916
Magánegyesületi pénztárak	9.142	9.260
Összesen:	908.232	915.742

2. Keresetképtelenséggel járó betegségek száma 1909. évben:

	Áll. H.	O. Pénztár
Kerületi pénztárak	244.509	245.647
Vállalati pénztárak	78.717	74.240
Magánegyesületi pénztárak	2.447	2.463
Összesen:	325.673	322.350

3. Halálesetek száma 1909. évben:

	Áll. H.	O. Pénztár
Összesen:	6.034	6.010

4. Gyógykezelt keresetképes beteg tagok száma

	Áll. H.	O. Pénztár
Összesen:	1,029.609	1,024.501

5. Gyógykezelt családtagok száma 1909. évben:

	Áll. H.	O. Pénztár
Összesen:	730.377	727.219

Természetes, hogy a magánegyesületi betegséggel járó pénztárak adataiból mindenütt levontuk a Ferenc József Kereskedelmi Betegpótló Egylet pénztárának adatait, mert nevezett pénztár a törvény 198. §-a értelmében adatait közvetlenül az Állami Hivatalnak szolgáltatva, az Országos Pénztár adataiban nem szerepel.

A fent közölt összehasonlításokból kétségtelenül megállapítható, hogy a jelenlegi helyzet tarthatatlan és ha e tekintetben rendszerváltozás a legrövidebb idő alatt nem áll be, kiszámíthatatlan sok zavar és teljes bizalmatlanság lesz a következménye.

Felelős szerkesztő: Dr. LÁNCZI JENŐ.